

Biblioteca
ASTRA, Sibiu

92 P.C.N.

05 12.

SIN 2049

22

80

479
~~Handwritten text~~

~~Handwritten text~~

~~Handwritten text~~

~~Handwritten text~~

~~Handwritten text~~

Handwritten symbol or letter, possibly 'A' or 'H'.

~~Handwritten text~~

~~Handwritten text~~

PRIMA QUINQUE SÆCULA
REGNI
MARIANO-
APOSTOLICI

Denno

Ethicè adumbrata.

PARS POSTERIOR.

HONORIBUS

*Perillustrium, Reverendorum, Nobilium,
Excellentium, ac Doctiss. Dominorum.*

D U M

In Alma Episcopali Societ. JESU
Universitate Cassoviensi.

PROMOTORE

R. P. FRANCISCO PINKA

è Soc. Jesu, AA. LL. & Philoso-
phiæ Doctore, ejusdémque Profes-
fore emerito, nec non Facultatis Philo-
sophicæ. p. t. SENIORE.

*Supremâ AA. LL. & Philosophiæ Laureâ
ornarentur.*

à METAPHYSICIS CONDISCIPULIS

Dicata.

ANNO MDCCXLVI. Mense Julio Die

CASSOVIÆ, Typis Academicis Societ. JESU.

3294

PERILLUSTRES,
REVERENDI, NOBILES,
EXCELLENTESS, AC DOCTISSIMI
DD. NEO-DOCTORES.

*U*t *Suprema Laurea, quam pre-*
claris meritis Vestris hodie decrevit
Philosophia, Nos quoque pauca innecte-
remus folia, facile persuasit noster in
Vos, DD. Neo-Doctores, affectus, quem sibi to-
tum, & singulorum doctrina, & Virtus, & re-
liqua animi dotes jam aliàs devinxerunt. Nimi-
rum non ignoramus, cum e re Vestra parum futu-
rum, tum verò à nobis perquam alienum judica-
vimus, si testes tantummodò bujus gloriæ Vestræ
sdessemus; nisi simul munus tantillum adderemus.
Jam porrò circumspèctantibus, quid potissimum con-
veniret, nihil, seu ad propositum nostrum accomo-
datius accidere potuit, seu ad indolem Vestram Pa-
tria amantissimam debuit, quàm, si alteram par-
tem libri, prima quinque Sæcula Regni Mariano-
Apostolici prosequentem, in lucè denuò ederemus.
Minor ea quidem mole, ac prior fuerit; verùm ma-
teriâ, & fructu suppar, ut qua formam Regiminis
Hungarici primùm; tum nobilissima in Regnum
merita utriusque Reipublicæ, sacra videlicet, &
profane; subinde dotes primavas Regnicolarum,
virtutes cum primis Heroum, fidem subditorum in
Principes, fœdera cum vicinis, horùmque recipro-
cam benevolentiam; postremò indotem Popularem,
institutionem juventutis; denique Artes liberales per-
ele-

elegantè proponit. Atque vel hinc vereri non possumus, ne munus nostrum non sit Vobis longè gratissimum, quorum animis princeps ea semper insederat cura, ut post cognita natura arcana, perspecta cæli aequè, & terra p̄phanomena, Patria quoque Vestræ adolescentiam (posteaquam ortum annò jam ab hinc undè vidistis) progressusve non ignoraretis. Et sanè erit istud conditioni Vestræ perquam accomodatam: nam, cum necesse habeatis, aut in Ecclesiastica, aut Politica Republica reliquum, quod superest, vitæ transigere, discetis utrique, & Majorum Vestrorum præstantissima facta demirari, & eorum virtutes cunctas imitari. Nec est amplius, cur pluribus quemquam ad lectionem Libelli provocem. Legat, quisquis volet; &, nisi præoccupatum animum habeat, judicabit materiam ejus dignissimam, stylum dilucidum, sensus peramanos esse. Deprehendet, quod historia amanuè non minus erudiat, quàm deleçlet. Agnoscat denique in compendio, quod improbo fortasse labore ex plurimorum Scriptorum monumentis vix collegerit. Hunc igitur, dum honori Vestro nos sincerè inscribimus, Vos eundem pari animo complectamini, &, ubi tempus suppetet, etiam Doçtoralibus ornati insignibus, legere, ac relegere non dedignemini. Quod uti nobis pollicemur, ita hodierna Vestræ gloria iterum, iterumque festivè acclamamus, longævam incolumitatem exoptamus, demùm è Lauro hac fructus latissimos in utilitatem publicam, & abs dubio in Universitatem quoque nostram redundaturos, vovemus.

HONORI VESTRO

Adiçtissimi
Condiscipuli Metaphysici.

PARS SECUNDA.

CAPUT I.

Forma regiminis Hungarici monarchica.

Regnum, regiménq; duo quondam nomina rem unam ferebant, utrumque monarchici, aristocratici, democratici, aut unius ex his compositi suscepit nomenclationem: at si posteriorum opinionibus insistere ætas satis admonet, ea tenenda venit sententia, ut ambo illa discrimine hóc dissideant, quòd regimen sit omnibus regendi formis commune, Regnum cum monarchico conveniat, in quo summa cum potestate unus cæteros regat, genus utique præstantissimum, si regendi principium æternam, sibiq; soli sufficientem mentem, si plerasque terrarum plagas, si nata, denatáque cum tempore imperia, si denique Ethicorum placita sequitur animus. In hanc gubernandi formam parte aliquâ consensus Procerum, postquam à Ducibus ad Reges, à superstitione ad religionem transierant, partim voluntas Numinis interprete Sylvestrô Pontifice Hungariam adduxit. Una superioribus sæculis felicitas defuit, quòd hæreditariô Principe non tenebantur: etsi

A

enim

enim & de regio sibi postulabant sanguine, et eligendi arbitrium quærat hominem ex plurimis regendo parem, quem virtus faceret, non nascendi felicitas Principem; tamen & inter conjunctos diversâ lineâ Principes nascebatur contentio, & inter clientes pro patronis æmulatio, insuper & Regia nascentium indoles, & à directrice providentiâ disponitur, & nato jam Regis Principi non aliud deficit, quàm ut in munia educetur.

II. Attila illud peccantis Europæ, aut Imperii Romani suâ mole laborantis fatale sidus, partim virtute militari, partim ambitiosâ ferociâ eò se sustulit, ut unus Occidenti, & quæ sub Arcto rigent gentes, Regem se nominaret, & fortè suum ideo fratris concitò in innocentem scelere hausit sanguinem, ut neminem haberet, qui pari potestate divideret imperium, quod Orbis universi meditabatur; at ipsum istud fulguris instar erat; illi ergo debita fuit monarchia, qui pietate regeret populos, foveret clementiâ, non attereret feritate. Erat quidem Attilæ animus maximarum rerum capax, ad patrandâ gravissima audax, imò etiam ad vicinorum animos opportunè devinciendos admodum liberalis; hos tamen faciliùs humanitate cepit, ad quos flagellantis iræ, aut cædentis furie non pervolârunt: cæteri ut à leone jubas dejecto, & velut dormiente sibi cavebant, cui credendum est, donec fameat, aut irriteur; redit nimirum ad ungues, & sanguinem, & leo, & homo feritati assuetus. In alia proinde

tempora DEUS regnorum arbiter, alteri providabat Principi Monarchiam Hungaricam, neque diffusam illam Orbe Europæo, sibi que ægrè cohærentem, sed è reliquiis Romanæ molis, quam dum insanâ ambitione vellet gyrare unus, pluribus & fatô rerum, & Divis famulante etiam malô divisit imperium, ad subditorum felix, ad Regum facile regnum, manerétque hodie Romanum Imperium, pareret unâ pulc errima regna, quæ unus antea quàm miserè vexabat homo, an tyrannus.

III. E divulsa jam mole partem terrarum infederat Hunnus, hanc novô titulô possedit Stephanus à Pontifice Rex nominatus, consentiente imperii Majestate; ut, dum inter utrumq; imperii caput se attolleret Hungarus, nemini tanta gratia suis distracto tumultibus veniret in desiderium. Tanti ergo beneficii gratiam redditurus qualicunque benevolentia, inter ordines, quos quatuor discreverat, primum fecit Pontificum, tum nobilitatis florem, è quibus primæ legerentur dignitates; deinde nobiles, quibus æqua semper esset potestas per eximia merita ad primos honores ascendendi, tum denique civium ordinem, qui quoniam plurimis gauderent nobilium prærogativis, liberas appellavit civitates, in quas convenirent, qui sparsò totis agris velut agmine commorabantur. Eandem partitionem à Stephano factam, aliis discrevit gradibus Matthias Corvinus in oratione, quam habuit ad Regni status de suscipiendo contra Hussitas in Bohemia bello, tum è Pontificis

arbitrio, tum è commodis Regni Hungarici, cui nisi bellandi præ manibus foret occasio, omnis pariter gloriæ, & divitiarum abesset copia. In hac divisione prima, quæ res curaret sacras, adesset consiliò, & votis ad superos fundendis, erat sacrorum virorum; alteram militaris ordo faceret; cui quidem nobilitas omnis auget dignitatem, eò tamen ordine, ut inferior bello pararet militem, splendidior Duces præponeret, & dum his obeundum esset, illis ad successionem, & dignitates militiæ pateret gradus. Colonorum ultimam ipse posuit, & necessariâ providentiâ, ut reliqua Hungaria haberet, unde alimenta, cæteraque vitæ subsidia obtineret. At Colonorum genus nunquam statûs nomine venire potest, cum libertate suâ non gaudeant, nec privilegiis, sed dominorum clientelâ proteguntur, nulla illis vox in senatu, nullum suffragium in electionibus. Hanc verò ipsam ordinû distributionem non suò, sed primi Regis ingeniò explicuit Matthias, quanquam enim ille decreti sui primi cap. 3. Pontifices tertiò ponat locò, quia tamen ibi Mysteria Sacro-sancta commiscet cum officiis hominum, dum religioni primum, Ecclesiæ secundum statuit, ideo humanas inter Reipublicæ Christiano-civiles dignitates illi sunt collocati, qui proximi sunt ad cultum Divinum promovendum, quorum suffragiis ipse, studiisque Rex audiverat; inde statum militarem nominavit, quò Baronum, Comitum, Nobilium omne genus comprehendit, laudatq; illos esse regni propugnaculum

sum, defensores imbecillorum, expugnatores adversariorum, coagmentatores monarchiarum, fratrum, Patrūque locō habendos, servos minimè nominandos. Quia tamen Dux, qui imperat, & miles obtemperans eodem gradu vix consistunt, ideo alter ordo Magnatum est priorum nempe Nobilium, tertius secundi ordinis Nobilium, quorum singuli suō privilegiō fungerentur, tertius eorum, qui communi nomine idem participarent. Horum jura omnium priusquam pateant, dicendum venit de summa Majestate.

IV. Summam Regni potestatem ordinariō jure Hungariæ Reges habuerunt, qui nullō consorte jura dabant; inveniuntur tamen in ejusdem historia magna alia nomina, Interregum, Ducum, Gubernatorum, & quos locumtenentes Regios vocant. Interregis titulō adornantur à nonnullis illi, qui legitimo Rege coronatō, ac vivente, attamen per ætatem impare ad versandam regni molem, vel etiam gravibus de causis pulsō ipsi solium, & coronam tenuere; in horum ordine primus fuit Ovo, Aba vel Alboinus, qui pulsō ob tyrannidem Petrō regnum obtinuit non meliore multum elogiō. Alter Bela I. hic enim Salomonis ætatem annō post natalem lucem quintō coronati supplevit, tertius Geysa, qui votis omnium contra Salomonem regnavit, post hunc pari animorum consensione Ladislaus regendo admotus, ne Respublica caperet detrimentum, cujus primū humeris onus accepit, at fatis concedente Salo-

mone etiam capiti coronam admisit. Quinto deinde loco, & sexto Ladislaus II. Stephanus IV. filii Belæ cæci vivente adhuc Stephanus III. mitissimus Principe partim vi, partim clauulo ablatâ coronâ regnarunt ambo annum non integrum. Gubernatores usque ad cladem fatalem binos habuit Hungaria, ambos Regiâ dignitate, si superis placuisset, ornari meritissimos, Joannem Hunniadem pro Ladislao posthumo in cunis à Cardinali Zechio redimito, & Michaëlem Szilagiv:na pro Matthia è carcere ad solium annu ætatis septimo, & decimo evecto. Locum tenentis nomen, & munus obtinuit unus, benefici memini, Bancbanus pro Andrea in Saracenos profecto, nisi forte jure ordinario absentis Regis locum Palatinus tenuerit, quoniam verò rariùs à regno Reges aberant, ut Ludovicus in Italia, ideo rariùs id muneris gesserint etiam Palatini, è quorum gestis id planiùs patebit.

V. Regiam in Hungaria dignitatem adven- runt longo ordine ex prosapia sanctissimi Regis, à quo quia nullus lineâ rectâ descendit præter Emericum celeri fatu patri præmortuum, idcirco ex ejus sorore nepotem, filium Ducis Burgundionum nomine Petrum admovent regno dictum Alemannum, sed brevi externu regimine saturi pulsu priore sororis alterius maritum Abam substituunt, sed utriusque pertæsi tyrannidem ad Andream animos & scepra conferunt, is erat Ladislai Galvi patru S. Regis filius, qui, ne quid à successore Petro gravius pateretur, unâ cum fratribus Bela, & Leventa, consilio Divi Re-
gis

gis abiverat sponte in exilium, majore cum gloria, minore periculô solium aliquando ascensus; evocatus ergo ex Polonia justitiâ simul, & clementiâ regnum erigit, & quamvis à fratre Bela successore regni præliô cæsus fuerit, filium tamen reliquit Salomonem, eumque quinquennem coronaverat; sed hunc ad aliud vitæ genus evocaturum Numen sibi adeo reliquit, ut illi Proceres substituendum Geysam, mox Ladislaum censerent; cumque huic satis fuerit plures post se relinquere victorias, fortitudis filias, nullum hæredem regni, ideo Colomannus Geysæ junior natus filius regnat; post hunc Stephanus II. eoque abdicante Bela Almi Ducis cæci cæcus filius; huic Geysa filius succedit, & nepos Stephanus III. cum interregno Ladislai, & Stephani IV. & Bela & hujus filius Emericus; Emericum secutus primò Ladislaus filius, mox alter Ladislai frater Andreas Jerosolymitanus. Huic Bela filius Tartaricâ incursione, & vastitate memorabilis, Stephano V. filio felix, sed infelix nepote Ladislao Cumano. Tertius inde Andreas cognomento Venetus, quia ex Stephano Andreæ II. filio diu apud Arragones vago, ac tandem Venetias appulso genitus, ultimi erant Carolus, Wenceslaus, Otho Bavarus, Carolus Neapolitanus, Ludovicus I. Regum facile felicissimus, cujus mortem indictis comitiis infelix aspexit, & tum suo, tum regni dolore trienniô luxit Tyrnavia. Tanto Principi, imò meritis illius filia successit Maria, & Carolus parvus Neapolitanus, in quo quatuor sæculis pro-

pagatum sanctissimi Regis genus finem accepit.

VI. Poloniæ genus alterum, & Bohemi quatuor Hungariæ Reges dederunt Wenceslaum, qui affinitate, & fortasse pretiô acceptô Othoni Bavaro sceptrum dedit, quod hic unâ cum corona primùm per incuriam amisit, deinde perdidit pulsus imperiô. Uladislaum I. infelicem, II. inertem, & quod caput, in filio infelicissimum. Tertia prosapia (quanquam & ista Bohemicum genus, è quorum regno fuit ille Cæsar) Caroli IV. Imperatoris Sigismundum dederat Regem, qui cum summa Cæsaris dignitate Hungaricam conjunxit, sed soceri felicitatem non est affectus, cujus masculâ prole carentis filiam acceperat regni arrham. Quartô locô venit in Hungariam fœcundissima Cæsarum parens Domus Austriacorum Archiducum, è qua primus Hungaricam tulit coronam Albertus per Elisabetham in conjugem acceptam, verùmque jam tum audiebat felicem nubere Austriam, atque suavissimâ arte connubiô regna licitari. Quinta stirps Corviorum fuit ex ipso iterum sanguine patrio, quæ in gubernatore uno, Rege altero, duce tertiô fortissimorum Regum superavit memoriam. Gallica Domus una emanfit, quæ Sarmatiæ dedit Reges; adducenda hæc fuerat in Ludovico Valesio à multis Proceribus invitato, sed corrivali fortunam anteoccupante solum sui reliquit desiderium; mirum id fortasse videbitur illis scriptoribus, qui Gallis, & Hungaris rectè ad iavicem convenire sentiunt, & non vanâ

vanâ conjecturâ, nam dum transitoris ad Palæstinam aliis Europæ nationibus trãjectum negabant Hungari, Gallis sub Ludovico sancto a deo non inhibebant, ut etiam collatis muneribus, omniumque subsidiorum genere foverent; ejus quidem amicitia causam aliqui ex ipso utriusque gentis idiomate eruunt, sed parum aptè, quòd si Caroli V. Cæsaris maximi æqua fuit mens Gallicam linguam domicellarum choro destinantis, quod Hungarico, masculoque sermone parum congruere videtur; at præsentior illa potest afferri ratio, quòd Ludovici sancti exercitus pace maximâ, procul omnibus rapinis, aut injuriis iter fecerint benignitate, & comitate Christianos demeriti, in hostes iras translaturi, alii ex adverso, dum hostibus minabantur excidia, locios deglubebant.

VII. Jam Hungari è tanta gentiû, humorumque varietate lectis Regibus, quàm varium, quàm difficile subiverunt imperium; dum unò ferociùs imperitante premi non vellent, alterò lenia omnia connivente regi se non sentiebant; dum otio omnia torperent interdum, ad atrocissima postliminio cogebantur, & quam unius ductu indolem obtinuerant, exuenda fuerat alterius adventu. Facilis equidem foret obsequendi ratio in subditis, si Principes minùs ex ingenio, magis ex arbitrio legum suis præfessent. Namque ut Regum omnium summa est ratio muneris populorum saluti prospicere, ac felicitati, ità Hungariæ singularis fuit eam procurandi modus. Unai apud cæteros Regi libera

fuit potestas condendi leges, rescindendi, aut
 imutandi ex necessitate temporū; apud Hunga-
 ros Rex, & populus quâ parte Prælatos, Proceres,
 Nobilésque complectitur, id faciebant; quan-
 quam enim populus imperandi potestatem una-
 nimi consensu dederit, quia tamen subditi suum
 ipsi sentiunt jugum, optântque non violentè gu-
 bernari, eapropter rogabat leges, modúmque
 posuit tacitò quasi pactò, quo gubernetur. Ne-
 minem sanè latere potuit unquam Regem legi-
 bus à se conditis non teneri eo sensu, ut cogi
 possit, at certè obligari, ut est censuram DEI vin-
 dicis aditurus, & gemino illo juris axiomate,
 quorum alterum imperat: *patere legem, quam
 tuleris*, alterum & *Princeps Reipublicæ membrum
 toti non dissentiat*, quod utrumque necessitatis
 nempe, & æquitatis genus Ethici vim coactivam,
 & directivam nominant; postremum illud esset
 proprium Regibus, prius autem subditis, at Hun-
 gari ab Andrea II. ob eximia sua in bello erga
 Principem studia, fidémque singularem etiam
 vim coactivã obtinuerant, dum potestatem acce-
 perant sinè nota infidelitatis insurgendi contra
 Regem, dum ille ruinam regni vellet manife-
 stam. At lege hâc ætati temporum illorum
 permiffâ, adducere perbrevis eas licuerit, quas
 Hungari Reges obtinuerant ad regni salutem,
 ad suam dignitatem, & sunt in decretis Regum.

VIII. Prima, eâque sancta lex est regni à san-
 ctitate nati *Regem debere esse catholicum*; qua-
 lem enim regno, ut memini, planè catholicis-
 simo imponere deceat Principem, nisi religio-
 nis

nis Catholicæ amantissimum; certè si monstrum est corpori humano cervicem imponere equinam, monstruosissimum fuerit Christiano populo caput hæreticum intrusisse. Ex Romano imperio ad Hungaros lex ista promanavit, ut adducta in suam Christi Ecclesia dignitatem protectorem haberet sanè Catholicum, quî etenim Christum proteget antichristus? lex hæc sanctissima quemadmodum in Occidentis imperio tenuit semper, ità in primis quinque Hungariæ sæculis; nam quòd Andreas I. fuerit visus favere idololatriis, nunquam tam atroci labe sordidavit animum, sed ut feliciùs perveniret ad habenas regni, neque aliquid obluçtarentur gentiles, quod emendare in vestigio non potuit, dissimulare maluit correcturus in tempore, quò proborum manu cingeretur; quod Ethicum dictamen præstantissimum est, atque utilissimum, si modò non defluat in pseudopoliticum, quò privati spe commodi tamdiu connivetur errori, donec erumpat in ruinam imperii, nec tam id fuerit indulgere necessitati, quàm nolle opera ferre probitati. Ladislaum Gumanum ipsam adeò errori adhæsisse putant aliqui, sed errant, nam, dum anathematis fulmen à Pontifice, à DEO permissam per suos clientes mortem sustinuit, pœnam insanæ libidinis adiit, & amoris mulierum, quæ apostatare faciunt sapientes, è fortibus imbelles, aut in suæ vanitatis obsequium enervant.

IX. Alteram ipse conditor exemplò suò dedit, & scriptò ad Emericum Ducem, ut è regni

Procerum consilio regat, ea quidem ratione, ut hanc illis deferendo gratiam, apud populos addat auctoritatem, sinè qua fortitudinem militum, hebetudinem fore dicebat Regiæ dignitatis, & proximum lapsum ad regni ruinam. Hanc eâ constantiâ retinuerunt Hungari, ut quibus fa-
 veret sanguis ad solium, ætas deesset ad moderationem, tutores adderent, ne levitate ingenii se perderent, subditosque. Quod quidem Gubernatoris munus ut est auctoritatis permagnæ, & frequentius odiosæ corrivalibus, ita studiosum Reipublicæ, ac necessarium debet esse, quò nisi caruisset Ladislaus posthumus, nunquam Comitum Ladislaum vitâ, Hungariam fortissimò in Turcas Duce, ac ex paterno sanguine felicissimò spoliasset. Nimirum & fides talium, & hujus defectu amplior numerus est adhibendus. Hanc de sapientum consilio legem nisi neglexisset Petrus, & Ovo, excidium regni, & vitæ non adissent.

X. Quid erat Matthiâ in Hungarorum animis charius, illustriusque? quò duce ad incomparabilem gloriam enisi fuere, at ubi Procerum aspernari consilia, suspicari in avunculum, etiam carcerem apparare; tum enim verò vidit alium regno inferri Regem, jam jam coronandum, nisi placatò Strigoniensi Præsule periculum prævertisset; sunt nimirum Regibus vires, & manus longæ, sed sinè fulcro ævum non ferunt; nunquam ita graviores subditi eligunt Principem, ut aliquã regendi partem sibi non reservent. Habet semper senatus antiquior & consilium, quò
 Prin-

Principem adjuvet, & quandam honoris tenacem appetentiam; ut audiri velint, dum agere prohibet ætas. Vix adducor, ut Tartaricam Hungari subiissent cladem, nisi Bela IV. optimô quidem consiliô, sed exemplô singulari Cumanos præ Hungaris habuisset, ut maluerint hi, & Regis casum, & regni ruinam pati ex dolore. Juerit, nihil moror, exteros adhibere consilio; sed domesticos est necessarium, illi frequentius commoda sua, frequenter ex diverso populorum usu, indoléque, isti salutem patriæ plerumque curant.

XI. Tertiam legem omnium vota populorum petunt: *Habere domi Principem*. Eius rogandæ mens Hungaris semper fuit, sed ardor increvit maximè, quando Reges plura simul regna obtinebant, ne præsul in Poloniæ, Neapolis finibus abesset, quæ Sigismundum etiam Romanæ Imperii Cæsarem tenuit, ut certè aut longius, aut diuturnè non eò cernerent; durum siquidem est quasi ablaçtatos haberi, & quodammodo luce tantùm lunari, non ipsô sole frui. Habet verò lex ista ingentia commoda, si servetur, neglecta habet incommoda; Regi siquidem in ipsa patria, aut vicinis limitibus residenti omnia sunt in oculis, ut omnia ipse agere videatur; quanquam enim, & manus illis longæ, & aures in rumorem apertæ, feliciora tamen sunt regna oculis subjecta fidelibus. Omitte hic emolumenta œconomica, quæ ratio facit, ut sicut Græci Homerum, ità urbes singulæ sibi Regem vendicent. Cur veteres gloriantur urbes

magnitudine, magnificentiâ suâ? quia Majestas Regia hæc secum trahit. Quid profuit urbi septicolli? quàm quia in eam universus terrarum confluit orbis, pars opes conferre coacti, pars liberâ sponte obtulerunt; illuc aurum vivô populorum concurret flumine, illuc artifices, & omne genus literaturæ. Quid Budam convexit unâ die 70000. perdicum præter alia rerum bellaria? quàm secuta Regem pompa. Quid Viennæ amplitudinem? quæ vix centum antehac annis angusta equidem urbs illa, & vix Europæis illis majoribus adjungenda? Princeps domesticus. Videre quidem est, fateor, urbes diu nullô Principe habitatas, & maximis pares; at verum est plurimas defecisse, si quibus fortuna favet, eô factum est, quia bonas egêre radices, & ut bene cæptis addere facilius, ita amplè inchoatas operâ levior est conservare, dum amor patriæ nisi maximis cladibus cives à domo non avellit; nimirum Poëta canit: patria dulce solum.

XII. Paradoxa videtur quarta lex: *In libertate conservet regnum*; quomodo regnum si liberum? quomodo non subditû regnû? at ista facilius conveniunt, quàm ut altercemur. Libertas alia domesticos fovet, alia ab exteris securos facit. Patria libertas his facilè definitur, ut jura municipalia serventur, neque unius dignitas obfit alteri, aut lex quocunque ventô evertatur. Sunt in regno potentes, & locupletes, sunt modicis constricti fortunis; quàm primum est grandia cete grassari in alburnos, quàm quod-

tidi-

tidianum leones ovibus exlatiari, alta nomina turgere sanguine, & sudoribus subditorum! nec subditos ergo sinant opprimi Principes, nec Procerum fastigium ab inferiore subsellio non coli pro dignitate. Illi sunt, quorum potentiâ Rex ad summa utitur, isti, sine quibus nec magni, nec Reges vivere possunt; ita rerum fert ordo, ita natura, ut nec turres stent sine fundamentis, nec sine radicibus arbores fructum ferant. De libertate ab exteris Hungari quinque sæculorum, si Tartaricam calamitatem excipias, quâ pene vix erant, dicere cum veritate possunt: nemini servivimus unquam. Vestigales habuerunt Bulgaros, tributarios Cumanos, his imperârunt pecunias, illis homagium, ipsi nemini pependerant nisi pro diademate, ne sanguine finitimorum haustô sibi crearent invidiam; oppida in pignus conjecerunt levi sanè, sed necessariô, dum ita tulerunt fata Sigismundi. Inde ortum habuerunt geminæ leges, altera, ne diadema regni extra fines educeretur, altera, ne regni facultates obæret, aut metas immutet, imò ne possidentes perturbet, aut jumentis regiis molestias inferat, sed jura tueatur singulorum non turbatô jure procedendi, donec illud non dissonat veritati.

XIII. Quinta lex epitome legum, & firmitermentum: *Jurare regno*; testaturus hâc sacrosanctâ ceræmoniâ, ita se obstrictum esse ordinibus, ut si rectè gubernaverit, horum fidem experiatur, si secùs, vindictam Numinis extimescat. Sunt magna Regibus nomina, sunt & for-

& fortunæ, sed non summæ. Arbitr Principum, & populorum est DEUS, his interdum aut vires dat, aut submittit, ut asperati tyrannide regni jugum excutiant. Hôc jure Christiana regna præstant ethnicis quantum maximè, nam illis æquum videbatur pro libitu aut sævire, aut blandiri, obsequi, aut tumultuari; Christianis aliquid inest regnis beatius, nam Reges fideiiores habent subditos, Populi Principes clementiores. Unam denique ultimis natam temporibus legem pro coronide placuit adjecisse: Exercitum interteneat, & defendat regnum ex proventibus coronæ. At quid ista sibi lex imperat? an non quidquid Hungarus, idipsum miles erat, dum Stephanus subditos universos non aliô, quàm militum nomine definit, dum propugnaculum hoc Reipublicæ Christianæ præter calones & lixas alit nihil, quàm bellô viros; ergone omnibus Rex unus providebit? ita quidem dum populus, & regni bona sunt Regis, at strictius illa lex posterioribus edita temporibus sonat, cum interiorem regni finem Turca subintrâisset. Quanquam & his temporibus an coronæ regni proventus, ad sumptus regios, reparationem arcium, alendos milites abundè suppetant, illi redigant in numerum, qui quæsturam exercent, & belli artes.

XIV Nunc ad favores Regum ex legibus ortos mentem advertamus. Habet ille summam condendi leges potestatem, ut quando alii rectè rogant, ipse clementer annuere possit; habet senatum omnium ordinum, à quibus numero

merô pluribus, experimentô doctis, usu rerum exercitatis pro rerum difficultate possit capere consilium; habet viros pace, bellôque potentes, qui ferant auxilium. Non aliô sine Romanis fuit ordo patricius, aut Athenis Areopagi senatus, quàm ut hi oculi essent Principum, & Reipubl. essent manus. Habuit & Hungaria viros togâ, sagôq; præstantissimos, manu, & consiliô promptissimos, ut historia planum facit. Jam si ærarium inplexeris, regnîque facultates, fortunas subditorum, omnes ad nutum habuit, quamdiu violenta rapacitas animos non avertit. Ad illius nutum deficientis bona familiæ, læsæ majestatis reorum opulentia recidebant, ut haberet, unde bene meritis largiretur. Alterum ad dignitatem, & clientelas conciliandas valet, quod creandi nobiles potestatem, promovendi ad honores, dividendi munia tum politica, tum ecclesiastica. Extremùm, licet subire litem teneatur cum suis, ubi de regalium bonorum metis oritur quæstio, quàm tamen & istud consonum est æquitati, & jucundum subditis non majestate certare velle Regem, sed æquitate; quam tamen juramentô firmare non tenetur, nec ullum crimen incurrere potest, quod quidem si latissimè pateret, hæud posset videri minimum, nisi maximum esse peccare non posse.

C A P U T II.

In Regno Hungariæ Ecclesiastici ordinis dignitas.

I. **R**egnum Hungariæ, cuius terras majorum fortitudine partas, nascendi felicitate, & providentiâ Numinis adeptus Princeps Stephanus, eâ quidem conditione in Regni dignitatem, ac titulos evehi à Pontifice postulaverat, ut non modò fidem orthodoxam suorum animis instillaret, verùm etiam paternæ protectioni sedis Apostolicæ subiceret, ut si Italia patrimonium S. Petri audiret, Hungaria potissimum audiret Apostolica, quòd tota obsequiis Apostolicæ sedis, totam se patrocínio commendaret. Atque ut beneficium tam insigne obtineret, semper adversùs Ecclesiæ hostes in procinctu stare, eisdem vires omnes, consilia, sanguinem impendere decrevit imprimis, tum etiam Ecclesiastico ordini Principes dignitates, & subsellia contulit, beneficia amplissima, & Nobilium clientelas admisit, quæ omnia partim liberalitate Regum, partim Procerum largitione fuisse collata produnt annales. Et ne consecratas ipsis altaribus facultates, quæ sicubi gentium, in Hungaria certè profusissimè sunt addictæ, ut reliquiæ tristes etiamnum testantur, tum in ædium sacrarum augustis ruderibus, tum in sacrorum apparatu, qui aurò gravis, gemmis illustris, dives unionibus, & margaritis priscam pietatem commendant adeò, ut crederes nulli, quàm Divinarum rerum obsequio aurum, gemmâsque dicata

cata fuisse; certè paucula hæc, eaque levissima, quæ acerbam temporum invidiam, vastatrice; harpyarum manus, Turcarum, Tartarorum, Hæreticorum ungues effugerunt, tanta sunt, ut quanta interiverint, non sit integrum admirari. Una Elisabethæ Reginae ara sexaginta millibus aureorum æstimata, cui non basilicæ cum dignitate inferenda; unum, quod vocant, rationale Stephani septuaginta marcarum auri pondere appensum. Labor penè unicus Reginarum fuit, & quæ has nobiles foeminæ sequebantur, aut obsequio, ornamenta altaribus texere, uti donaria antiquissima abundè testantur. Sed licèt ista sint attrita usu, situ ipsò dissoluta minorem faciant fidem; augusta certè templorum rudera, sectus olim, modò dissipatus lapis, dolorem animo, lachrymas oculis excutiunt, utraque tristi memoriæ ministrant alimenta. Non adfer hinc donaria missa Romam, Jerosolymam, Constantinopolim, & quæ sunt aliæ gratiarum sedes, ac electa Divum domicilia; illius meminisse te ne pigeat, sub Ludovico I. cum Strigoniensem Ecclesiam Nicolaus Monosloi, imò universam domi Primas sapientiâ, & sanctitate gubernaret, foris & sagò in Bosnia belli signa circumferret, tertiam imò amplius regni partem aræ, templa, ac horum administri possidebant. Absit tamen invidia dicto; hæc enim tanta Ecclesiastici ordinis potentia eam traxit prærogativam, ut nullo sub Rege, aut felicior antea, aut splendidior Hungaria apparuerit. Nec omitendum illud; quòd Episcopi cum quatuor Ab-

batibus, sex Collegiis Canonicorum, duobus Præpositis, totidem Prioribus, ampliùs octo millia militum contulerint, pro confirmatione Romam 20000. ducatorum pependerit, præter taxam Cancellariæ Regiæ dari solitam, ut omittam minores Abbates, Conventus, Præpositos, & Cœnobia propè totum exercitum confectura.

II. Atque tam amplæ facultates à Regibus, & Proceribus collatæ ortum habuère ab illa singulari reverentia, quâ hunc ordinem profecuti semper fuerunt, atque ad augendam ejus dignitatem omnia contulerint, quæ ut in dies eminent sublimiùs, præterquam quòd ratione Divini muneris, quò salutem animorum procurare sunt nati, à primis inde Hungariæ temporibus maximis regni honoribus erant admoti, quia sapientiâ, sanctitate, accuratione gerendarum rerum imprimis præcellerent. De sancto Rege, & conditore accepimus ab ipsius testimonio, eum nihil citra explorata Præfulum consilia gessisse, eò planè imbutus animò, ut crederet quæcunque sacerdotum, eadem sacerdotum Principis DEI nutu geri solere. A quo exemplo tracti successores, primò semper locò habuère Episcopos. Et sanè habebat ea res ingentem fructum, atque Christianæ probitatis incrementa, industriam singularem; eò quòd vel ex monastica disciplina assumpti, vel sanctissimorum virorum doctrinâ, exemplis, consuetudine imbuti non nisi sanctam adferrent mentem non è privatis, ac humanis, sed è DEI, ac proinde regni

regni commodis Rempublicam regendi, Regnum DEI semper præponentes. Quæ res quàm salutari consiliò constituta sit, tum felicitate Hungariæ, tum exterarum provinciarum regimine satis elucet; nam cum hæreditates non accumularent, nec sobolis, aut prosapiæ sollicitudine teñeantur, tutius, ac plenioribus velis publico laborant.

III. Elucescit id ipsum præstantissimorum Antistitum exemplis; Africus enim ille Stephani in consiliis oculus, in senatu orator, in gravissimis regni curis dextera, in omnes regiminis eventus felicia ingessit consilia, coronam à Pontifice Legatus obtinuit, pietatem cum aulicæ vitæ splendore ità conjunxit, ut etiam prodigiis splendesceret, ac præsertim mortui ad vitam revocatione, quæ quantum Stephani studia, zelum, sanctitatem adjuverint, ille unus ignorare potest, cui probitas displicuerit. Nec posteriora tempora suis caruere Præsulibus; Panfius Romanum de sua apotheosi examen evocavit; Boleslaus locustarum examen à vinearum demolitione precibus avertit; denique sanctissimorum eorum Patrum, quod quidem prodigii genus, & præstantissimum, & utilissimum est, curâ effectum, ut fidei in regno integritas ab omnibus circum grassantibus hæresum, & schismatum furis maneret inviolata, & viros domi eruditione, ac sanctitate quàm plurimos germinaret, quorum hic adnectere catalogum non erat operæ pretium, cum obvii sint catalogi Sanctorum, & opus esset improbi laboris.

IV. Provocavit ea tam insignia studia clarissimorum Præfulum; ipsa Regum benevolentia, quâ nominari se Præfules, oligique videbant, atque ut Romæ placeret idipsum, ab eadem confici ad extremum. Nec Regibus ea benevolentia vacua fuit, siquidem majestatem suam eorum rationibus, eloquentiâ, beneficiis stabiliri plaudebant; crescentibus illis, & sua crescere commoda; inde suæ cancellariæ per ea quinque sæcula Præfules præfecere, quô quid sublimius, regiô nimirum nomine decreta conficere, diplomata signare, & quodammodo sua cæteris beneficia dispensare. Imò munus illud sacrosanctum quis penè non inviderit, Reges ipsos ungerendo creare, sacro vertici regalem imprimere characterem, adorandum populis imponere; quis non suspiciat! Regis thesauros suo penè arbitriô, certè custodiâ complecti, quaesturam regiam exercere, supremorum fungi munere Comitum, eoque nomine dynastiam obtinere, ut & dicendi jus primùm habeant, & definiendi calculum; officia provinciæ distribuendi, vel certè proponendi candidatos, ac electos confirmandi. Præfules absente nonnunquam Rege, regio præsidebant consiliô, coronam, ac annexa illi insignia protegebant, Dalmatiæ, Croatiæ, Slavoniæque Banatum sustinebant, præter Primatis dignitatem, quæ cum Ecclesiastica sit, illis adhæsit perpetua, qui Strigonienses obtinerent infulas, natalibus sancti Regis insignitas.

V. Et cum tanta agerent, belloque darent militem, effectum est seu necessitate rerum ac temporum, seu Regum potestate, ut in bella aut daces prodirent, aut Regem sequerentur. In fatali illa calamitate, quando Bathus 500000, Tartarorum inundavit Hungariam sub ducibus octonis, Csanadiensis, & Varadinensis Antistites commissis geminis præliis victores, mox fugacium hostium stratagemate victi propè perisissent, nisi desperatis rebus immensæ multitudinis manus effugere cogerentur. Octo alii, qui Belam Regem comitabantur, dum ad Sajonem fluvium maximâ fortitudine patriæ, & Regis salutem in tuto ponere laborant, deserti à fato, & concordia periverunt. Quibus si addas alios, qui usque ad Mohaciensem cladem furore hostium cecidêre, conficiet numerum vigesimum, partim ductores agminum, partim à latere, à consilio, à tutela Regum. Quod quidem officii genus, nisi necessitas legem explicaret sanctitati tanti ordinis videretur n̄minè convenire, neque ullam ad id obsequendi habent necessitatem ex instituto sanctissimi Regis, qui potestatem providendi, regendi, gubernandi, atq; dispensandi juxta sacrorum canonum auctoritatem confirmat, nunquam certè aut Martem sequi impellit, aut à canonibus id imperari contendit. Aulicorum certè nonnullorum sequiore politiâ inductum memorat Inchofferus, ut quemadmodum tales in jura Ecclesiæ involant, ita præter juris ordinem, contra sacrorum privilegia ad arma compellere nituntur consiliò minimè Christi

stianò , imò & argumentò , ne sacri illi homines frustra occupent proventus regni, quasi verò tantum laboret pro salute regni, qui hostem ferit, aut eas impensas aliæ curæ non satis, aut rectè sibi vindicarent. Quorum consiliorum quàm felix fuerit eventus, patet ex bellis fatali clade finitis, ut & Præfulum plùs Martem, quàm Divinæ fervorem charitatis spirantem audaciam reprimeres, & Procerum talia petentium, si qui fuerint; inconsultam providentiam.

VI. Excellentius erat alterum regibus obsequendi genus, & Ecclesiasticæ dignitati tantò convenientius, quantò promptius separari procul à patria illis, qui instituto sanctiore neque liberos, neque conjuges domi haberent procurandos. Legationis id munus erat, quod ad summos Europæ Principes, & Asiæ tyrannum summa cum dignitate patriæ obiverunt. Astrius hic ducem se præbuit nobilissimis, recénsque professis Christum Proceribus ad Sylvestrum Papam, cui se offerrent filios, à quo reserrent diadema. Secutus hos Stephanus Vacienfis uti in causa dispari, ità eventu longè infeliciore; discurrebat ille propè per omnes Christianos Principes ad opem contra Tartaros ferendam, sed inani fatigiò; nam quis tam repentino occurreret malo, quis in suas vulgus pessimum terras concitaret, videbant singuli ob protectos Cumanos trahi in cladem Hungaros, & cautè timebant, ne dum socia arma ministrarent proximis, essent socii calamitatum.

VII. Felicius ad Regem Bohemiae Vitezius, feliciore consilio, quia quadraginta millibus aureorum onustus, & meliore causa, ut Matthiam educeret in patriam ad sceptrum capeffenda. In ora fluminis luculentam ille habuit orationem, ex qua Matthias nosceret immensa in se Vitezii studia, Bohemia disceret, quanta sit apud Hungaros paternarum virtutum memoria, Hungari accenderentur in Corvinam gentem, & dum gratitudine honorabant Patrem, filium non acciperent solii, sed virtutis haeredem: eademque dictione effici poterat si unquam vehementius, ut in aeterna jungerentur foedera Hungari cum Bohemis, nisi subinde pietatem impietas in discordiam provocasset, quando Matthias cogebatur haeresim profligare. Implevit denique Vitezius fidi amici constantiam, cujus deinde meminit Matthias: Cum Joannes Vitezius, cui Pater moriens nos unice commendavit, nobiscum utramque fortunam subire non recusavit, pari quoque discrimine nobiscum in captivitatem inciderit, liberavit Bohemicum carcere, domi, forisque consilio, labore, opera semper affuerit, dissensiones, & bella represserit, in Bohemica, Turcica, Transylvana, & Bosnensi expeditione vel sua praesentia, vel copiarum auxiliis nunquam castra nostra deseruerit, & salutari demum legationis officio gravissima quoque negotia feliciter effecerit, coronamque nunc sacram longum postliminio retulerit, placet nobis, Patribusque eum, successoribusque suis ob singularem pietatem in D. Virginem, & Ladislai

Numen Comitatu Bihariensi perpetuò donare, ut eadem officia commodius continuare possit, & nos evitatâ ingratitudinis notâ haud indèbita virtuti præmia persolvamus.

VIII. Celeberrimam deinde à Matthia Vardajus, & Vitezius cum Proceribus antea memoratis legationem peregit ad Fridericum Cæsarem pro corona pluribus jam annis exulante reducenda, ubi præter sexaginta aureorum millia, quinque ornatissimorum ordinis equestris Nobilium millia comparuerunt, aurò omnes, & armis graves. Nec multò inferior fuit illa, quâ Ladislao posthumo Prælati, Procerésque cum sexcentis ex Hungarica, Austriaca, Bohemica gente pari numerò juvenibus, parique virginum comitivâ abivère sponsam à Gallorum Rege educaturi; quæ tamen inferior erat priore, quia invisum antea Europæ splendorem atratò Ladislai inter legationis tempora mortui sipariò obduxit; splendidior hæc, & ad pompæ magnificentiam exquisitior, si equos omnes pari colore, & magnitudine; comites legationis juvenes ejusdem penè ætatis, proceritatis, nobilitatis, pariter attonfos, & purpurâ vestitos; multi ex his torquati, per crines aureos gemmeis fertis revincti; totò itinere omnibus hospitiiis, urbibus, supellectilem explicabant Regiæ dignitatis. At nimirum urente nimium sol radiò persæpe traxit tempestatem.

IX. Episcopis proximâ sunt dignitate Præpositi, horum alii Majores ob annexum sibi Canonorum collegium, alii minores sinè talium

confortio, quos in unum collectos capitula vo-
cant, quorum ista ferè sunt jura: conservare li-
teraria bonorum instrumenta, confessiones in
judiciis factas; adesse testamentis, & eorum exe-
cutionibus, deposita illæsa custodire. Sua habe-
re jura citra auctoritatem Episcopi, & tueri, pa-
ria instrumentorum exhibere legitimè petenti-
bus, sigillò propriò uti, & fassiones, exemptio-
nes, privilegia obsignare, ut fidem obtineant;
pluribus pro ratione proventuum, aut pauciori-
bus personis constant, infra quinarium esse non
possunt. Ex his alii columnarum nomine pri-
mas obtinent præpositus, lector, cantor, & cu-
stos veluti sacrarium sacræ fabricæ, cæteri fabri-
cam ulteriorem constituunt. De singulorum mu-
neribus, aut privilegiis agere non vacat; com-
munia sunt gaudere nobilium privilegiis, ad co-
mitia regni comparere; Vicarios generales, præ-
positos minores è suo gremio dare, & archidia-
conos, ut Divina rectò pergant ordine, visiten-
tur parochiæ, hæretici inhibeantur, canones obser-
ventur. Pari ferè sunt jure minores conventus, ut
hi etiam jus obtineant nobilium, fidei dignita-
tis testimonii præstandi, apud quos communiter
sunt archiva provinciarum. Sed hæc civilia sunt
atque secunda, primum est noctes, atque dies
Divinis adesse mysteriis, & operari, exorare DE-
UM pro populo, salutem procurare æternam,
& commune bonum, atque tranquillitatem

X. Præter complura hæc beneficia veniant in
lucem è cœnobiis suis amplissima monachorum,
& religiosorum agmina, quæ veterem Hunga-

siam exornabant; quorum omnium, & canonicorum sacratae catervae id habent laudis, quod viros ediderint sanctitate, & doctrinâ clarissimos, qui ad summa regni munia tam bonis auxiliis ascenderunt. Et ne prima illa sanctitatis aureae tempora in mentem redeant, & Hungariae nascentis, quibus Africus è Breunoviensi S. Benedicti monasterio Golocensem, Maurus è monte Pannoniae Quinque Ecclesiensem, Gerardus è cœnobio S. Georgii Venetiis Csanadiensem rexerunt Ecclesias; subsequuta etiam tempora viderunt Augustinum Gazottum è sacra Prædicatorum familia Zagrabiensem Episcopum, theologicis antea, & philosophicis disciplinis insigniter eruditum, pro patriæ tranquillitate laborem, & sudorem profudisse, donec factiosorum hominum æmulationes perosus è Zagrabiensi annis decem, & septem administrata ad Lucerinam transivit, eamque eruditionis, pietatis, misericordiae splendore annis tredecim, & gloriosâ morte illustravit. Viderunt Paulum ex eadem familia juris utriusque doctorem, eloquentiâ clarissimum, prædicatione Christi domi, & apud Cumanos viginti annos planè conspicuum, demum addita ad virginitatis, & doctoratûs aureolas martyrii laureâ ducem nonaginta sociis, cum iisdem eadem Cumanorum procellâ involutum.

XI. Ex eadem familia fuere nobilissima vetustissimæ Czakiorum prosapiæ germina Mauritius, & Carolus, uterque ad motus aris, alter ille Deiparæ Virginis vaticiniô gratus Deo, & hominibus fore audiit; audiit & deinde exempla sanctorû

non nisi flexis genibus, & rorantibus per ora gaudiosis lachrymis; quorum suavitate illectus dum cœnobium cogitat, prohibetur, imò Amadei Palatini filiæ invitus despondetur, hanc tamen intactam ad moniales impulit, ipse Dominicanos aditurus. Re Palatinus cognitâ, jura sponsalium exigit, rescissâ jam jura afferentem carceri mancipat annô, & dimidiô, unde liberatus metam adiit, an stadium religionis, in quo ad faciliùs decurrendum trigintâ annos inediâ, & ciliciô itâ maceravit carnem, ut Vacii fores templi obseratas miraculô penetraverit, ac inde Jaurinum reductus abiit animô ad superos, corpore relictô in terris prodigiis gloriosô. Eandem, & Banfiorum illustrissimam familiam illustravit Buzadus Banfius, vir in patria potentissimus, deinde relictô filiis principatu ipse vitam humili objecit jugo religiosæ domûs, & unâ Tartaris, ad lauream martyrii extorquendam, à quibus ante aram lanceis confossus evolavit.

XII. Dum religio palmæ in morem latius in Hungaria frondes explicaret, undique in eam confluxêre Viri sanctissimi, partim desiderio purpureæ mortis, partim propagandæ celerius Christianæ religionis, aut certè odore tracti diffusô, quô Stephanus Orbem reliquum inundaverat. Nec fuerat ad Hungariæ amplitudinem, si singuli in eam properarent, ideò integrô agmine ferebantur. Primam ex his fixit stationem ordo sanctissimi Patriarchæ Benedicti, cujus institutum dum Occidenti cum vita

monastica pietatem latius intulit, spem fecit
 Stephano, ut subsidiariâ hâc manu celerrimè
 sua compleret desideria; ergo primùm in Pan-
 noniæ monte, qui aditas Danubio urbes aspi-
 cit, locupletissimam è Cupæ spoliis Abbatiam
 condit, inde plures tum ipse, tum subsecuti
 Reges, eâ amplitudine, ut numerus cœnobio-
 rum ad sexagenarium ascenderit; piarum largi-
 tionum eò ascendit, ut superi soli numerarent.
 Tantæ stirpis furculus haud degener candidus
 Cisterciensium ordo comitatus est Benedicti-
 num, ductis quadraginta coloniis, ut æmulatio
 meliorum charismatum accenderet ad Divina-
 rum laudum, & sanctitatis incrementa. Ter-
 tiô locô Bruno suos misit, cùm ipse impeditus
 ægritudine non posset, ut ex eremi solitudine
 lucem evangelii diffunderent. Crucigerorum
 ordo vicanos celebravit conventus; candidis-
 simus Præmonstratensium disgregavit se se in
 tricenas prælaturas. Frequentissimi in Hunga-
 ria fuerunt ordines Marianus alter S. Dominici,
 alter Seraphicus S. Francisci: ille geminas ha-
 buit provincias, geminâque concilia generalia,
 ad Arrabonis confluentem primas sedes, & in
 pluribus locis, ubi æternas die, noctéque lau-
 des decantabant; posterior quatuor provincias;
 primam in regni medio sedem fixerunt, ambo
 viros præstantissimos sanctimoniâ, & sapientiâ,
 ambo ab ipsis Patriarchis huc transplantati.
 Eremitarum verò Sancti Pauli ordo Hungariâ
 totâ notissimus virtute, & eruditione, in eadem
 cepit originem à B. Eusebio Strigoniensi Cano-
 nico,

nico, qui desertâ urbanâ vitâ in solitudinem abivit, & triginta circiter, & octo annis suis permisit regulam, subinde annô 1367. ac 1368. iterum confirmatus. E reliquis, quos fama minor, aut copia reliquit posteris, adhuc remanent Eremitæ S. Augustini; quorum omnium sanctitatis fama, assidua pietas, eloquentia sacra quantum Hungariæ profuerint, testatur patriæ felicitas illa diuturna.

XIII. Jam quia infra desideria tot virorum fuit patriæ consuluisse, ad externos abivêre, ubi Christi dogmata prædicarent gentibus, & quando sudor non sufficiebat, sanguine irrigârunt. Atque hâc locô memorabilis venit, & soli nativi prærogativâ, & antiquitate, & peregrinatione longissimâ Matthæus Escandeli; is Budensium civis primùm sacras Palæstinæ regiones invisit, ibi animarum lucrandarum amoribus accensus ad prædicandum evangelium vires, mentemq; appulit; relictis ergo patriis penetibus, & Saracenorum illuvie, ad extremæ incolas Asiæ Sinas penetravit, ibi sanctitatis luce, prædicationis ardore, miraculorum efficaciam plurimos etiam Bonzios ad Romanam fidem adduxit; id peculiare habuit, quòd in omni dictione, & populi institutione memor Virginis ostenderit affatim, quâ patriâ esset oriundus, donec odiò, & Bonziorum insidiis circumventus pulcherri-
mos conatus purpurâ martyrii, & aureolâ coronaverit. Alter erat Bonifacius, qui auditò apud Prussos Adalberti martyriò totus in eandem avidissimè prorupit arenam, non sinè bra-
vio,

vio, nam avernus prædicationis fructibus in eum commotus, gentiles concitavit, qui primò affectum ludibriis, subinde gladiò percussum cælo transmisere. Paulus ex ordine Divi Domini disertissimus è sacro pulpito orator ad Romanos abiit, quorum duos duces cum aliis mille baptismi undis abluit, educavit annis viginti in Christiana pietate, donec furore ethnicorum, & hastis confossus occubuit. Et horum satis est meminisse.

XIV. Ingentia ea facta præsulum, & ordinis Ecclesiastici, magna traxere privilegia; nam præter Primatum, quæ dignitas prima est in ecclesia, primus Archi-Episcopus Strigoniensis affidet tabulæ Baronum Regni, tanquam Legatus natus Apostolicæ Sedis, Regni summus Cancellarius, & Secretarius, ibidemque dextram obtinet; sigillum Regium custodit, in criminalibus locumtenentem habet, propter lenitatem ordinis sacerdotalis sanguine non aspergendam, à Rege sibi suffectum, ac jurejurandò obstrictum. Ipse Regem coronat eâ lege, ut nisi singularis obftet ratio, inauguratio legitima non habeatur. Suos ipse creat nobiles prædialium cognomentò notatos, à teloniis pro jure immunes. Vacante Palatini dignitate, sigillum Regis aperit, candidatos pro eo officio proponentis. Primus dat votum, & fert judicium in ecclesiasticis, ad quem etiam appellationes fiunt à diocesanis. Jam verò tanti Præsulis, & aliorum singularia sunt privilegia, Ecclesias nimirum suas administrandi eâ excellentiâ,
ut

ut laici etiam dignitate præcellentes, supremi comitatum, & Regni Judices è mandato S. Regis sint illi obedientes, eorúmque stent iudicio in foro canonico, in alio sint observantes. In confessu prima dant vota; accusari nequeunt à laicis, neque horum juramentum valet contra illorum per puritatem conscientiae affirmationem; quin unius ecclesiastici decem nobilium sacramento æquipollet; neque fuit ut ætate illa veteri ab ullo ad juramentum cogi possint, nisi ecclesiasticorum iudicum, aut si hâc sanctior accessisset authoritas; at corrupto tempore, & exemplo à sequioris dogmatis hominibus promanante cogebantur, qui dum nova à religione sequuntur dogmata, novas in patriam leges inferunt, nullò aliò titulò, quàm libertatis nomine in licentiam profanatò.

XV. Et merebantur ista privilegia viri, quam sæpissimè nativâ nobilitate illustres, semper ad regni comoda virtute splendidâ, & sapientiâ comparati, quòd præclare advertit Hungaricarum rerum solertissimus indagator Martinus Szentivanius, ubi dixit promotiones ad ecclesiasticas dignitates, non fieri propter numerata stemmata, Majorum imagines, & sanguinis claritudinem, sed ob præstantiam doctrinæ, & Apostolici muneris exactam sollicitudinem. Quamquam qui utròque fulget titulò, nihil habet, quò remoretur, atque geminatis alis velociùs in sublimè ascendat. Quorum ut infiniti omittantur, Desiderius taceri non potest, Strigoniensis ille Præsul, eloquentiâ planè singu-

lari, dum tribus fratribus de corona sibi vendicanda disceptantibus, unius horæ quasi momentô rem gravissimam, cessionem imperii, pacemque persuasit, dum Geysam iteratò, ac legitimè regnum repetentem composuit, ut Salomoni per Henricum Cæsarem in solium collocato, potens armis, ac fortunatus relinqueret. Quæ res quàm difficilis, quàm è salute Reipublicæ acciderit, nemo est, qui non videat, nemo qui eloquentiam planè Divinam non requirat. Neque minor Seraphini dicendi efficaciam, qui Colomanno feroci Christianis transitum permittendum imperavit, dum alia omnia, & Colomanni genius, & dissipatæ militiæ furor vindicandus, & damna Reipublicæ vendicarent. Par utrique Marcellus, qui Belæ cæco oculus, & manus dici poterat, & ob insignem consiliorum providentiam, & ob incredibilem agendi industriam. His accensendus Demetrius Cardinalis pro disciplina ecclesiastica statutis notissimus; Arragonius, bis quot annis visitandas decernens diœceses. Et ne quid amplius dici possit Thomas Rakoczius, virtute, & sapientiâ summus, dignitate maximus, utpote Archi Episcopus Strigoniensis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, sanctæ Sedis à latere Legatus, & Patriarcha Constantinopolitanus, qui posteaquam elegantissimum Strigoniense sacellum nulli ferè par in Europa extruxisset, seipsum superavit, dum excellentissimarum, & florentissimarum familiarum author fuit Palissanæ, Erdödianæ, ità magna virtus nec extingui

qui potest, nec nisi perpetuò in novos pulcherrimi coloris, suavissimi gustus fructus germinare.

C A P U T III.

*Forma politica reliquorum ordinum
Hungariae.*

I. **M**ENS rerum ab æterno provida duplici cardine vertitur, rerum scientiâ, quæ optimam juvandi invicem habent rationem, & voluntatis efficaciâ, quâ res provisas ad suos fines perducit. Quia verò sui cultoribus felicitatem se paraturam recepit, ut seriò spondisse scient, addidit præsidia, quorum auxiliò spes impleretur. Jam Hungariæ religionem plantaverat, jam, ut in pulcherrimas frondes, ac fructus excresceret, operam collocaverat, at procuratam satis religionem nondum credidit, donec adderet viros, qui contra irruentes procellas, contra furentes hostium, ac decoctrices pruinas defenderent, opus erat, ut scutum opponerent, & pectora viri Martiales, opus his, qui civilia commoda procurarent, togâ nimirum domi, sagô foris induti circumirent. Novi equidem omnia Reipublicæ membra in id connecti, ut singula machinam conservent, at quemadmodum in cælorum domicilio pars quælibet molem sustinet, stellæ tamen, & in inferiora fortiùs influunt, & cœli faciem jucundiùs illustrant, ità in regni compage opus est, qui emineant. Romanæ rei unus Cæsar imperabat, sed qui aut imperanda suggererent, aut

imperata suis auspiciis perficerent, senatus erant, & ex ipso patricio genere lecti duces. Inter hos alii Consules, Proconsules, quæstores alii, prætores, Præfecti, Legati, Comites demum res gerebant; sæpè in sua sensa Cæsarem trahabant. Nec Hungaris adeò peregrina facies, ut Rex agere vellet omnia, aut, qui Regem obsequiò juvissent, defuerint. Habuerunt & illi ordinem, rerum animam, habuerunt & fidem, Regum potentiam.

II. Regia dignitas, maxima illa, ac Sacrosancta uni adhærebat genti, quæ regia foret, & haberet occultæ quidpiam dignitatis, & reverentiam traheret subditorum, more sanè veteri, nam apud Hebræos una tribus Levitica, non penes plures habuit familias regale sacerdotium; ità Judices nati è Judicibus, è Regibus Reges, ità apud Græcos Agenoridæ, Heraclidæ ab avis ad nepotes sceptrâ tradidêre. In Romana urbe senatus amplissimus, totidem penè Reges quot patres, una tamen, alterâve gens erat feracior, quæ Principibus abundaret, donec pro libertate licentia, pro studio patriæ avaritia, ambitio, libidóque omnia permisce-
rent. Post Reges proximè munera principibus viris conferebantur, essentque alii, qui propiùs ad ipsa corpora, alii vix fimbriam extimam attingerent, essent, qui dulci otiò in sinu aulæ quiescerent, & qui forti virtute foris ab hostibus omnia tolerarent. Exigit id majestas imperii, necessitas humanæ imbecillitatis, imò Regiæ stirpis fortunata sæcunditas, ut quando re-
gnare

gnare non possunt omnes, proximè Reges alii confectentur, qui dum obsequia præstant Regibus, à reliquis adorantur. Horum primi fuerunt Duces illi, qui Regibus nati dignitatem Regiam non poterant adipisci, possidebant tertiam regni partem, nimirum banatum Syrmensem, Temesiensem, Nandor-Albensem cum Transylvania, prout plures ab eodem Rege filii ortum duxerunt; alii subinde meritis in eundem locum successerunt, sed quia seges illa fuit bellorum, ducatus ille sublatus fuit. Nec magna Gubernatorum nomina hìc adjicio, quales erant Corvinus Pater, Szilagyius avunculus Matthiæ; illos apponendum videtur è nostro instituto, qui perpetui erant Regibus ab obsequiis, perpetui à regni regimine.

III. Florem hunc nobilitatis faciebant diversi Baronum ordines, quorum alii Barones regni mihi videntur appellandi, alii Curia Regiæ, alii denique suis singularibus prærogativis gaudentes. Baronum regni primus fuit antonomasticè Palatinus dignitate, non conditione; prærogativæ illius magnæ: in coronatione sacrum diadema præferre, in electione primum Regi votum dare; Rege impuberi, vel solio vacante, comitia indicere, suâ authoritate Regem inter, & populum intercedere, pacem conficere, in generali regni ad bellum proeinctu se ducem dare, oratores absente Rege excipere, querelas eidem deferre. Ad hæc Judicum regni ordinariorum Princeps fuit, Judex item Cumanorum, à quibus annuos ter mille aureos

numeravit pensionem; Judex item Dalmatiæ, & Croatiæ maximus, ad quem à banali judicio appellarent. A Rege proponi solitus, à populo eligi, per quinque sæcula fidei semper orthodoxæ.

IV. Secundum locum Judex Curia obtinuit, qui in Curia Regia causas regni in defectu stirpis, Regii juris, & quæ Palatinum complicem haberent, agitaret, appellationes regnorum Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ revidebat, si Rex nollet, vacante palatinatu indicebat diem comitiis, judiciis præsedit ipse, vel vices agentem habuit protonotarium, qui & finitima visiteret, ac provideret loca, & signô suô uteretur. Tertiô locô confedit Banus Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, illorum jura tuetur, hostes arcet, commoda procurat. Quartô Vajvoda Transylvanus, idémque Comes Siculorum, quæ dignitas aliquando aliô titulô dicta, & principatu honorata à Stephano Bathoreo subinde Poloniæ Rege invictissimo. Quintum occupabat Dux Machoviensis, sextum Banus Zeverinensis, septimum Tavernicorum magister, communi stylô peculii Regii administer, qui & fodinas inspexit, & civitates liberas protegebat, suâ à singulis pensione donatus.

V. Alter Baronum ordo complectitur Regii palatii curatores, & is magister janitorum regalium cum jure admittendi ad Regem populares, aut advenas; in comitiis excipiendi vota, & silentium indicendi. Magister Agazonum, qui præter curam equorum regionum etiam con-

convenientibus ad comitia hospitia distribuit, Magistri item pincernarum, cubiculariorum, dapiferorum, ac thesaurarius Regis, nomine communi Palatini. Tertium genus Baronum regni fecerunt custodes coronæ aliquando singuli, deinde, ne unius arbitriô corona in discrimen, patria in clades, & impensas graves conjiceretur, geminati; nonnunquam etiam ex ecclesiasticis electi, Cancellarius aulæ Regiæ, Comites Posoniensis, Temesiensis, Albenfis, Zeverinensis, item Provisor Budensis, Dux Liptoviensis tardè natus citò deperditus; Prior Auranæ ordinis Crucigerorum, quod munus ob operam in Veneta expeditione sibi navatam erexisse videtur Ludovicus I. magnis facultatibus auctum, & ordini potiùs ecclesiastico adjunctum ob exceptiones à jurisdictione laicali, & voti solennitate. Consedit etiam Despotus Rasciæ cum Vajvoda Valachix, Moldaviæ, quando hi à Transylvano distincti fuêre.

VI. Ad tanta munera eliguntur ex eorum numero, quos Comites vocamus, & horum tria rursus inveniuntur genera, vel enim sunt perpetui, idque vel familiæ prærogativâ, vel dignitatis appendice; primi generis erant perpetui Comites Posonienses, quod nunc retinet excellentissima familia Palffiana; terræ Scepu-fiensis, familia Csakiana antiquissima, Fraknensis Estorasiana à primo jam Rege illustrissima, Fogarasensis; posterioris sunt, qui officio perpetuum habent adjunctum Comitis officium, ut Palatinus comitatûs Pestinensis & illi unito-
rum,

rum, Archi-Episcopus Strigoniensis, & alii Præfules sui Episcopatus cognominem plerumque habent comitatum. Secundi generis Comites dicuntur liberi, qui prærogativâ nobilitatis, & præclarè gestorum meritis eum gradum obtinuerunt, ut erant Comites Frangepani, & alii, qui certæ provinciæ non præfuerunt, sed amplissimis facultatibus supra cæteros eminent, ex quibus tertium genus fiebat, uti & ex Baronibus liberis electi Comites provinciarum, quarum numerus dum olim Transylvanicos, Sclavonicos, & Croaticos amplectebatur, ascende-
 bat ad 74. nunc quando solam vestigare placet Hungariam, medium centesimi conficiunt; quarum præfecturæ collatione Principis distributæ jusjurandum habebant à beneficiato ad tuenda ejus jura, injurias prohibendas, in quo munere Vice-Comitem suum proponit, qui ordinaria exerceat judicia, nisi quidpiam ad supremum Comitem esset referendum.

VII. Comitum ità divisorum nomen, alii derivârunt ab eo, quòd Regem sua cum militia ad bellum comitarentur, at veriùs hanc nomenclationem à Romanis defluxisse, qui sub Constantini tempora Præfectos provinciarum, aut magnarum urbium vocitabant, uti patet ex actis conciliorum, quibus ad custodiam hujuscemodi Comites ab Imperatoribus constitutos fuisse obviam est, initiò quidem studiò libertatis, ut ne à quopiam Patres in libertate dicendi prohiberentur, at deinde, ut plerumque mores optimi in nequitiam decurrunt, in ruinam libertatis, & ad

& ad vim persequentium roborandam; unde ab orientalibus Patribus appellatum persæpe fuit ad occidentalia, & Romana concilia, ubi nec satelles, neque Comes armatus Episcoporum ora, atque sententias vi, aut minis infringeret, sed omnia procederent ecclesiastica libertate. Nomina Comitum, uti & provinciarum à Principe illius castro promanârunt, quorum in aliquibus vix rudera supersunt. Horum omnium ingentia sunt privilegia, magnæ opes, & ideo clientelis florebant. Ad comitia Regni singularibus à Rege literis invitantur, in politicis judiciis præsidebant, in bello Duces cæterorum, ubique digniores, & Regi propinquiore. Meritòque horum coronâ se cingi Rex petebat, à quibus heroicâ dexterâ, oppositu corporis, consilii promptitudine sublevaretur. E quorum numero potentiâ, virtutis, & sapientiæ laude florentissimi fuêre, & familiis suis sæculorum memoriam pepererunt; quorum catalogum facillimè texeret is, qui Baronum Regni, Ducum militiæ catalogos describeret, cum nulla virtus apud Hungaros impræmiata permansit, præmia verò luculentissima fuerunt publicæ dignitates.

VIII. In politico statu præminentes illos nobilitas media sequitur, unô quondam titulô nobilium gavisa, & quid amplius dici poterat, quàm compendiô laudum uti, id est nobilem appellari, qui titulus ipsis nuper æstimandus Regibus, nunc adeò vulgaris est, aut vili penditur, ut nisi aliô prænomine muniveris, in to-

tam retro profapiam crimen admisisti. Patendum est, si præsentem genium sequimur; si monumenta veterum repetimus, non item; omnia verò artium studia fuisse ais perpolita, ut inventis, ac novis artibus nomina desint, imò fortè veterum nomina non meminimus artium; verùm sit ea nostræ felicitas ætatis, at fortunâ ipsâ grandior est ambitio. Inclyti olim, illustrésq; Reges dum dicebantur, ad serena sidera extolli se credebant, nunc etiam minoribus tenuia sunt hæc nomina stellis, utinam ad lucem rei ampla illa nostra conferant tantum, atque verborum! credibile est merita nepotum ultra proavos excrevisse; neque tamen reprehendendum videtur avita stemmata conquirere, postquam ab ipsa nascendi felicitate virtus capit radices ad fœcunditatem; capit & succum; si enim à cœli sideribus, quæ lucidiora, quæque faventiora sunt, meliora surgunt germina, cur non à terræ sideribus, quæ nativam indolem potissimùm influant; faciliùs nimirum est leonem ad imperium belluarum erigere, faciliùs aquilas volatu ad superos promovere; est sua ætatum indoles, est & nativæ indolis; unum id natura superaddit mortalibus, ut cùm promptitudine ingenii, felicitate consiliorum alii præstent aliis, libertate genii etiam prævolent, quâ qui excellunt, reliquis dominantur. Quæ cùm aliqui fato contigisse sibi propria vindicent, fructum non capiunt, nisi virtutem in actione constituent, quæ sive Marte, seu in senatu, aut civitate versetur, ætatem non fert, nisi magisteriô erudita.

IX. Ad hujus magisterii emolumentum Respublica non alio facilius, quàm munerum publicorum compendiò enititur, ut enim suâ, si jaceat, rubigine eroditur chalybs, suo situ purpura corrumpitur, ità usu ferrum splendet. Nisi enim Heroum filii noxæ velint esse, nisi inania credamus Reipublicæ studia, his auxiliis, & gloriosis ignibus ad lucem accenduntur. Quis enim non ardeat animis, aut in sublimia non evolet, dum dignitatum sibi, ac obsequiorum impendiis ad ipsam Principis familiaritatem patere videt aditum, & ne raptui periculum subsit, ad summa firmis vestigiis quasi eluctatur, dum ità medias dignitates occupat, ut in singulis ponat merita ad superiores. Has in dubio gradu, ut faciles obtineri ab infimo, ità non difficiles tolli ad summa, dignitates Hungaria numerat eorum, qui vicariâ potestate Archi-Episcopum Primatem referunt, quemadmodum Director causarum regalium Palatinum; Judicem curiæ, Personalem Magistri Proto-Notarii, Consiliarii, Secretarii camerae, aut Baronum Regni, Assessores Tabulæ Regiæ, Aurati Equites nomine dignitatis potius, & præmii cum laude conjuncti, quàm singularis utilitatis. Denique Nobiles supremorum Comitum Vicarii, Notarii, Perceptores, Judices Nobilium, & Jurati, honore suo quemadmodum non summi, ità subjectis provinciis aspectabiles. Quarum lux dignitatum dum animis etiam posteriorum non privilegiis, sed opibus nobilium illabitur, igniculos excitat quasi cinere sepul-

pultos, ut à sedibus humilioribus ad altiora se sublevent, & virtutis unà, ac honoris alis se Reipublicæ senatui admoveant. Certè apud omnes retro nationes bellò, aut pace eluctati ad prima subsellia venerationem sui imperarunt, & quandam de Numinum erga se benignitate existimationem, ut hos amare Pallas, illos Mars in deliciis habere diceretur, & hæc nobilissima tandem fuit laudis copia, quâ ob regimen aliquod Reipublicæ propiùs à vulgo accedebant ad Numina, quæ mundum regunt.

X. Quia verò nobilitas hæc Divis ipsis facit pergratos, ad eandem variis ascendere licet viis, prout enim fabularum sæta antiquitas finxit varia numina Divorum, ità occasionem dedit industriis; sive enim stipendia quis meruerit sub Marte, hujus patrociniò decurrit ad metam; si Palladis affectibus animum adjecit, vigilèmq; illius noctuam pro Numinis gustu educavit, ad adyta sapientiæ; si Mercurii bonas artes, & eloquentiæ campos talaribus decurrit alis, pro rostris egit Præsidem; nec sua Plutonis alumnis munera, aut Pana colentibus defuerunt, ut frugum, aut æris copiâ inter splendidiore considerent. Jam quia nobilitas quandam humanæ beatitudinis speciem habet, habet & singularem hanc prærogativam, ut sit perpetua, ut nullâ aut hostium nequitiâ, aut malignitate temporum adduci possit in discrimen. Quidquid enim aut turpis egestas injuriarum afferat, aut populationum turbo evertat, aut carcerum tenebrose angustię sitûs allinant, mens virtute nobili-

bilitata; & jure Hūgaricō id omne superat, ut iisdem planè privilegiis utatur cum pullis gratiarum, aut Deæ fortunæ, quos plenum copiæ cornu inundavit. Una malè agendi protervia, aut segnities maculam, aut ruinam afferre potest nobilibus viris, quorum aut casus, aut nomina, aut crimina odiosiora sunt, quàm ut hic adducantur; ut ruborem nepotibus non excutiant, ad quos cum sanguine non tam ipsa malignitas transit, quàm ingentia damna. At calamitates illæ, quæ virtuti, & nobilibus animis insidias ponunt, quemadmodum carceres, egestas, & infelicitas adeò non obsunt, ut etiam vehiculum præbeant ad apicem splendoris.

XI. Quid enim Matthiæ Corvino ab exule Claudiopoli parente, ut in natali domo carmen explicat, nasci obfuit? quid Viennensis, aut Pragensis captivitas umbrarum attulit? lucis imò plurimum; quid acerbus fratris Ladislai casus? nisi perpetuum hujus apud suos desiderium, illi etiam regnum, ad quod illustrandum per carceris rimas indolis Regiæ radii emicabant. Neque Michaëli avunculo carcer obfuit, nisi ut eliminatō veteri, & conscitō odiō, antiquissima gratia responderet. Quid mortes majorum pro patria, nisi gloriosa erexit trophæa posteris, ut gloriarentur. Mala, quæ virtutem, & nobiles animos premunt, ad apicem evadere compellunt.

XII. Præter eam nobilium multitudinem, quæ quinquaginta provinciis diffusa totidem velut parva nobilium regna constituit, sunt etiam

etiam civitates liberæ , intra quarum pœneria
 cùm plura sunt magnatum palatia , ædèsque
 nobilium , habent jus commune nobilium , ut
 quâ ratione unam conficiunt Rempublicam ,
 controversias civiles , si quæ cum nobilibus in-
 tercesserint eòdem forò , ac libertate , eòdem
 iudice utantur : jam verò intra suos limites ,
 suos habent , aut iudices , aut consules , priva-
 tis utuntur juribus , pro publico commo-
 dō opportuna statuunt , neque in propriis urbis juri-
 bus Vice-Comitibus quidquam deferunt præter
 convenientem venerationem , sed summò aut
 iudice , aut protectore Magistrò Tavernicorum
 gaudent ; Regiarum insuper nomine decorantur ,
 quia peculium sunt Regis . Quarum nominibus ,
 cùm quadraginta sint , & descriptionibus plenæ
 sint chartæ domi , forisque prælo subjectæ ,
 hic ea visum est non recensere . Verùm apponere
 placet , quòd corporis nobilissimi Hungariæ sint
 membra , & in comitiis regni post Magnatum
 senatum , qui est velut quoddam patriciorum
 genus , post provinciales nobiles , qui equestrem
 ordinem referre videntur , ipsæ populum Hun-
 garicum repræsentent nobilissimæ compotem
 libertatis , & ordinibus distinctum , ut quemad-
 modum priores illæ partes gradus suos , & Ma-
 gistratus inclytos , ità & hæ habeant amplissi-
 mos , & loca subfelliorum jure , aut consuetu-
 dine vetustâ designatorum .

C A P U T IV.

Ingenium Hungarorum, & libertatis amor.

I. **P**rima, si memini, bonis magistris cura est, ut posteaquam totam animo impresserunt fabricæ imaginem, materiam congerant, è qua in sublimē structuram promoveant, vestigētque primū, si præsignatæ in idea moli satis illa virium habeat, & aptitudinis: eā quidem methodō præfixā, priores tenuisset partes genium Hungarorum ad struendam regni molem exquirere, quibus is agatur affectibus, quibus tardetur momentis, ne designato seruiat operi; at quoniam animus non fuit dare principiu operi, at ductam in alta fabricam describere; præsens pagina seruiet, utrū imperio Hungarico parem ipsa gens indolem attulerit. Et certè si ductum sequi libeat Numinis, nemo ineptam dixerit contra Numinis providentiam; nunc si humanis etiam rationibus parem fuisse confirmandum est, utendum erit argumentō potiùs sæculorum, & scriptorum testimoniō, quàm sensu peculiari. Ac in ipso hoc argumento domesticis partim, partim exterorum documentis opus erit fidem facere.

„ II. Inchofferus annalium ecclesiasticorum
 „ scriptor in paucis eximius sequentia memorat:
 „ *Hungaros indolens* suscepisse ad omnia sanctis-
 „ sima idoneam; ingenium scientiis aptum, &
 „ quæ quodammodo sponte ipsum sequantur,
 „ si lubeat attendere. Quin à principio quid-
 „ quid in Scythia boni habuerunt, videntur ipsi
 „ se-

„ secum exportasse, & alieno cœlo felicius im-
 „ plantasse, ut temperatæ naturæ signa præ se
 „ ferrent magnanimi, victu mundò, confue-
 „ tudine honestâ utentes, rerum divinarum
 „ amantes, moribus ad libertatem, & justitiam
 „ compositi, oïes improbitatis, turpi veneri
 „ non indulgentes. Subinde confirmat: Hun-
 „ garos non adeò barbaros fuisse, ut legum in-
 „ solentes essent, qui historias legerit, ex tra-
 „ ctabili ingenio facilè deprehendet, nunquam
 „ ut omnino DEI expertes essent; verùm ad
 „ ejus cognitionem religionem suam dirigerent,
 „ nunquam penitus è pectoribus exuri sinerent.
 „ Idque satis innuit superbus ille, sed non finè
 „ peculiari instinctu factus Attilæ, quò se flagel-
 „ lum DEI cognominatam vellet, nisi ex co-
 „ gnitione veri DEI proficisci non potuit, quem
 „ is scelerum vindicem & æquum humanarum
 „ rerum arbitrum non ignoravit, eoque se quâ
 „ quâ tandem autoritate, an præensione vi-
 „ cem DEI ulciscendo occupasse præ se ferebat.
 „ Quod si tandem erat omnis initium probitatis,
 „ quis ambigat ingenium illos hausisse ad stru-
 „ cturam reliquam capacissimum, ut in illis no-
 „ bilem invenerit sedem, pietas in suos & pa-
 „ triam, amicitiae jucundum genus, justitiæ, for-
 „ titudinis, temperantiæ decora universim o-
 „ mnia, sed antequam ista persequi tempus ad-
 „ mittat, en alterum testimonium!

III. Joannes Turocius ita persequitur indicia
 „ bonæ illorum indolis: Susceptâ migratione
 „ è Scythia constituere rectorem gentis, virum
 „ sapi-

„ sapientem, & idoneum, qui lites diffidenti-
 „ um sopiret, furta, ac latrocinia castigaret.
 „ Ut mittam edictum illud martiale, quoties bel-
 „ lum decernendum, aut castra movenda erant,
 „ toties circumducto mucrone solitos moneri
 „ universos, ut voci DEI, & præcepto com-
 „ munitatis obedientes, destinatum in locum
 „ armati convenirent consilia simul, & jussa
 „ capturi. Quæ consuetudo usque ad tempora
 „ Geysæ Ducis, qui S. Stephanum edidit, in-
 „ violata fuit. Hæc utique indicia non incerta
 „ fuerunt Divinæ cognitionis, & vestigia quædam,
 „ per quæ posteris DEO mirabiliter deducente,
 „ iter plantum esset ad regnum veræ fidei, &
 „ sanctitatem capeffendam, ut qui olim Attilæ
 „ sævientis, & Ecclesiæ Romanæ vastitatem spi-
 „ rantis mentem inflexit, idem posterorum ani-
 „ mos at imperaret, ac tandem Reges, & po-
 „ pulos sibi formaret veræ fidei cultores sanctos,
 „ sanctæ Romanæ Ecclesiæ non minùs fortissimos
 „ propugnatores. Ut jam fidei veritas addiderit
 „ quendam vegetativum calorem, quò felicitas
 „ Hungarorum excreverat reliquis admiranda.
 „ Nec minore encomiò describit Hungaros Bon-
 „ finius ipse, an apud Bonfinium Varadinensis Præ-
 „ sul, dum educendum in Hungariam Uladislauum
 „ Bohemum his invitat:

„ IV. Regnum habes nativò aurò, argentòq;
 „ refertum, mirà frumenti, metalli, pecoris, ac
 „ rerum omnium ubertate positum: militum
 „ robore, bellicæ rei experienciâ validissimum.
 „ Accedit religiosum, continens, & ditissimum

„ tam humile, quàm nobile genus hominum,
 „ gravissimorum multitudo Pontificum, & Sa-
 „ cerdotes domi, forisq̄e præpollentes; tanta
 „ item Procerum ditissimorum, & nobilitatis
 „ copia ornatissima, perpetuò obdurata bellò,
 „ ut priscam hìc Romanæ Reipublicæ amplitu-
 „ dinem cognoscere liceat. Plures hìc Duces,
 „ plures Curios, Scipiones, quàm in bello
 „ Trojano Principes, & Romæ Imperatores in-
 „ veneris. Proinde jam regnum habes, imò
 „ regna plura, imò materiam perpetuæ laudis,
 „ & gloriæ, occasiones clarissimarum virtutum,
 „ sive pace, sive bellò, privatim, aut publicè
 „ tuum nomen in extremos orbis fines propa-
 „ gare placitum fuerit, aut reconditarum in
 „ sacro pectore virtutum regalium ordines ex-
 „ plicare. Nihil est, quod desit, sanctùmque
 „ propositum remoretur, & præclarissima hæc
 „ imprimis de universa Christiana Republica be-
 „ ne merendi offertur occasio. Atque his ad-
 „ jicit pro consilio, monètque nôsse debere, bel-
 „ licosæ illum gentis, asperæque habenas capere,
 „ quæ non indulgentiâ, sed severitate deberet
 „ in officio contineri.

V. Addit & Bonfinius, ubi Bohemorum in-
 dolem unâ, alterâ parte Hungarorum compo-
 nit: severiores esse Hungaros, bellò durissimos,
 austeræ consuetudinis; exteros his parum amari,
 plerumque abominari; elatum illis ingenium,
 immòdicum equorum, vestiùmque luxum, ar-
 morum studium, ac mensæ potissimùm; cæte-
 rum minima cura, sollicitudòque, pericula con-
 temnunt,

temnunt, bella ferunt, otium formidant, laudemque appetunt, quam armis parare nituntur. Quæ adeò illustria, adeò excellentia sunt pæraque, ut pro meliori genio nulli nationi litem dixerint Hungari, adeoque essent gustu delicata, ut immorari esset jucundissimum, atque exemplis omnia confirmare. Sed ne quorundam graviter Hungaros ferentium scripta planè excludantur, Volaterranum Inchofferi verbis citatum adjicere placet:

„ VI. Ex quibus hallucinatur Volaterranus, qui suas Volaterras sub sagittatio collocat, adeoque ingenia solida ibi, ac versatilia gigni, & libenter audiebat, & declamabat; Hungaros, quorum patria multis civitatibus eidem signo subest, omnium artium indociles, quàm militaris esse bacchatur. Cui contrarium affirmare Inchofferus pergit ibidem, Hungaros nempe ad summa omnia natos, sive indulgentiâ cœli, sive industriâ, & indole animi nemo nisi experiens inficiabitur, aut talis, cui cum sua, se-èque circumspicit, ampla omnia, excelsa sunt; aliena, quæ aut singulari fastu contemnit, aut imbelli memoriâ non complectitur, pro pedibus habet; cum tamen ex Hungaris plurimi omnis ordinis Viri sanctissimi prodiverint, & rerum gestarum gloriâ orbi universo illuxerint.

VII. Aliud sanè est, longoque discrimine diversum non esse ingenia, aliud non fuisse cognita; diversum planè non excoli certis artibus, iis non tingi; aliud ad eas nec affici, nec

aptos esse: illud ætas, & ipsa rerum vicissitudo imperat, ut sæpè quod summè necessarium est, vix assequaris, istud de ingeniis temperatò, & optimò cœlò natis nemo, nisi ipse dixerit ineptissimus. Neque illud diffiteri semper licet, vilissimas quasque artes, aut exteris gentibus opportunas non exerceri, cùm neque necessitas illas imperet, neque gloria elevet. Atque si etiam percommodæ sint, atque non ignobiles, quot quæso nationes, quantis temporibus eas non cognoverunt, an ideo ætatibus illis præter bellicosorum semina ignium nihil habuerunt?

VIII. Graviùs etiam hallucinatur Lucas Lindanus, quemadmodum Christiana religione, ità à moribus Hungarorum peregrinus. In duas primùm illos dividit gentes, Panones, & Hungaros, illos *iracundos, sinè lege, sinè Principe ad Tyberii usque tempora victitasse*, cùm tamen Romani ad eos domandos progressi, & Reges eorum invenerint, qui strenuissimè resisterunt; & Macedo, certè ante Tyberii tempora, & Legatos eorum accepit, & in fidem suscepit, maluitque habere socios, quàm hostes. Hungaros veteres habet, & recentiores. Priores in univèrsum *crudelès*, quasi omne, quod Septentrionem, aut Martem colit, nihil habeat præter crudelitatem, quâ quidem in re, cùm omnium gentium existant exempla humanitatis, fatendum tamen est ante mansuetudinem Christianam etiam humanissimos plurimum feritatis sapuisse, ut Romanorum arenæ, caveæ, amphitheatra, gla-

gladiatores, bestiarii, satis confitentur, ferèque amplius, quàm Scythæ illi crudelissimi, à quorum Anacharsi fortitudinem, & sapientiam Græci didicere, *Ferro candenti pueris mentum adussisse contra barba incrementum*, cùm tamen ob promissam barbam ex vetustissima retentam consuetudine non barbatis gentibus paululum ingratiorens fuissent. *Nullos duces habuisse*, credendum tales, quos Lindanus noverit, at alios, quos nominatim referunt historiæ, nemo nisi cum Lindano ignarus negaverit. *Nec religionis, nec superstitionis ullius gnaros fuisse.* Væ tibi Romanæ Præsul eloquentiæ! quid huic repones, dum te arguet dicentem: quòd nulla gens tam barbara sub cœlo fuerit, quæ aliquem Deum non coluerit; ità sanè nisi Hunni barbariores fuerint barbaris, nisi historici complures Hunnorum quærant patrociniū post sæcula, qui eos Herculi, Marti sacrificasse, imò ex Hercule natos fuisse perhibent. *Omnes ab iis potentes, & sapientes fuisse sublato è medio.* At unde militarem adeò scivère disciplinam, ut cùm erumperent, eosdem ordines, acies instruerent, atque Europæi. *Deceptores, & potiores insanos fuisse;* bellè admodum atque cohærenter; illine? qui, ut aiebat, præ inertia nec ignem adhibebant coquendis cibus, gravissimam vinearum culturam obiverunt? nempe miraculo ethnici potus illi defluebant. *Judicium improbos mores donis corruptos;* cùm tamen antea nullos duces ipsò teste haberent, imò palabundi, ac egentes orbem circumirent; gratias referre

debebunt Lindano è Platonis idea illis dona illa depluente. *Sponsum sponsæ in signum futuri matrimonii idolum quodpiam præsentasse* : Quomodo idolum, qui nullius erant superstitionis gnari? utinam etiam idolum aliquod præsentassent bono viro, quod doceret, virum verborum debere esse memorem, aut inmemorem plecteret. Quæ, rogo, hæc tandem est orbis descriptio? quæ sarcina scrutorum malè cohærentium? credibile est tumentiozem eam futuram fuisse, si ad manum aut memoriam fuissent fabulæ Satyrorum, aut Jornandez in paucis Hunnorum amicus. Nimirum acerbi hæc eorum ingenii est vanitas, qui dum pulcherrima documenta virtutum, & exempla proferre in medium haberent copiam, salibus insulsis, & nævis populorum implent volumina cum dissensione animorum, & damno sinceræ posteritatis.

IX. Recentes, ut quidem concludere licet, aut à tempore conversionis, aut certè posteaquam Turcæ inundârunt Hungariam, ferè acriùs, & acerbiùs peccit, quorum piget meminisse. Pro liniendo dein vulnere addidit unguentum: *Qui ex meliore, inquit, luto sunt nobiles, sicut magnifici, pleni gravitatis, humanitatis; admodum sunt audaces, in consiliis callidi, & astuti, opibus potentes, plurimos habent à se dependentes, talèsque fideles Domini suis reperiuntur. Equorum, vestitumque pulchrarum, armorum, pompæ, deliciarum amatores magni sunt; huic tamen præcipuè operam dant, ut timeantur, & honorentur. Amicitia illorum non est nimium fi-*
der.

*ardum, quòd per amici nomen sapius fallant. Hyberno tempore intra pelles se continent, aromatatum tantam in cibis adhibent copiam, qualem gens alia nulla, dein vinum largiter bauriunt. Juventutis annos ut purimum casè exigunt. Inertia naturà sunt dediti; illorùmque femina singulis diebus otiosa. Habitu corporis Turcis similes, longas enim habent tunicas, & dormientes tapetibus incumbunt; foris pompam sectantur; in prima juventute despondent matrimonii ad amicitias firmandas. Multa tamen, & in his primo capite jam rejecta, alia seipsis concidunt, multa essent corrigenda: nam licèt Hungari ex peccantis pariter Adami sint progenie, tamen qui politiore scripsère calamò, & Musis fuerunt in amoribus, alia indolis Hungaricæ lineamenta duxerunt. Barclajus in humaniorum Musarum excultus gymnasio, dum rapiendi impotentiam describit, habet: *Dixerim bellò, & assiduis malis factum, ut vulgus, quod in agris habitat, excusà rusticitatis simplicitate, in sevitiam plerumque abierit, nullò discrimine in suos atque hostis milites, insidias struunt.* Quò quid humanius ad excusandam mali necessitatem, non geniò, sed acerbissimis temporibus invectit de nobilibus nihil iste luti meminit, sed mentem erectiorem, meliorem frontem, animum ad magnificentiam factum, membra, incessumq; compositos ad venerandam majestatem, sinè superbiæ mentione, aut suspicione dixit; ità humanitas loqui didicit, ità æquus animus acta mortalium in dextram partem inclinat.*

iste magnos Hungarorum animos dura, aut soluta imperia pati non posse, & ideo majorem in iis armorum pertinaciam contra Turcam, qui in unam servitatem omnis claritudinis, sanguinisque familias premit, è quibus verbis tempus est ad exemplum de libertate transire.

X. Descriptio Reipublicæ Hungariæ veterem adducit quæstionem, ut author ejus præmunit, arduam, & confragosam: *Num Hungarorum Reges neminem nisi DEUM, & ensẽ agnoverint superiorem?* quod Bòdinus librò primò de Republica eversum pergit, adductis manuscriptis ex Bibliotheca Demolini, & impressis Augustini Steuchi, Episcopi Kisani, item Gregori VII. ad Salomonem I. Regem, tum ad Geysam literis; ex vaticanis deinde actis de Ladislao I. se fiduciarium profitente, de Ladislao IV. sacris interdicto, nec recepto nisi centum argenti pondo pependisset; de Andrea quodam Romam citato, quò agrum diffraxisset; de Innocentio III. jubente Hungariæ Regem votum implere de bello contra Turcas suscipiendo; quibus exemplis quid significare velit dictus author, non libet disquirere, illud certum est, sanctò Stephanò coronam accipiente, qui consensu Principum titulum regium acceptavit, & petiit, eosdem ut fidem, defensionem Romanæ fidei semper susciperet, consensisse; nec præterea, ut vectigal, aut tributum, sed donaria plurima mitteret, factum fuisse. Eandem fidem exegisse à Salomone, & Geysa Gregorium Pontificem; nec ullius nisi sanctissimæ Virginis patrocinium agnovisse,

viffe, aut Stephanum, aut Ladislaum I. Ladislaum verò IV. non ob negatum tributum, sed ob scandalosam consuetudinem Cumanorum anathemate percussum, minùs verò quidquam pendisse. Nec de Andrea præterea superest, quàm quòd nonnulli Proceres contra hunc Regem peterent, contra quos dum alii vincunt, Wenceslaum, ac Ottonem coronant, ne, ut Revajus scribit: *Regni liberi libertatem amitterent in susceptione per Ecclesiam dati Regis*, sicq; palàm ostenderunt, quam majorum virtus provinciam peperit, ac ab imperio non dependentem asseruit, liberam retenturos, nec alteri, quàm Hungaris placuerit, in vitam, aut perpetuum regendam tradituros. Neque libertatem regno abstulit id, quod Henricus III. Petrum Regem restituerit, nam in nullis actis habetur eum sibi, aut imperio Hungariam vindicasse, sed electo Regi Petro suo cognato, & quæ donaria ipse, aut alius occasione simili obtulisset, ea vel conciliandi patrocinii, vel pacis conservandæ, & majoris incommodi avertendi causâ fecisse, quale primum fecit Petrus, & Salomon, alterum Andreas.

C A P U T V.

Opes, magnificentia, liberalitas, frugalitas, temperantia Hungarorum.

I. Sive bella, sive pacem colas, opes necessariae sunt; opes felicitate pacis crescunt, dum erutis ex infero orbe thesauris æraria Re-

gum intumescunt; bellorum incommodis etiam feliciùs augebantur; Hunnorum ea latè fama increbuerat, ut post Germaniam, Gallias, Italiam iterum, ac tertio expilatas nullam omnino regionem fuisse, quæ thesaurorum amplius condidisset; quos tamen in censum revocare minimè arridet, quoniam, quæ parta sunt iniquiùs, absque lucro dilabuntur; at Hungaris ipsa justitia, belli justì fortuna, regionis felicitas de opibus providit; ex primo de Bulgaris bellò adeò locupletes redière Hungari, ut nulla existeret pais templorum, quæ indotata remaneret, potèstne quispiam inducere in animum, ut miles tam avidè, tam frequenter in arenam properaret, si nullum præter stipendia lucrum reportaret? potèstne quis credere, ut sponte suà tam imparati provolarent milites ad arma, nisi legitima stipendia solverentur? potèstne dici tantas Proceribus fore clientelas, nisi tanto comitatu pares impensæ responderent? Belæ I. temporibus pace parta procudi cœpit æs, & insigniri, subinde remissis vectigalibus, & introductâ œconomicâ solertiâ adeò omnis ordinis excrevit opulentia, ut è vicinis nemo tantarum opum esset, qui Hungaris æquiparari potuisset. Communes jam antea Regum opes intueri licuit, nunc privatorum thesauros vestigare; quanquam quid proprium Regibus esse potest, quod illorum liberalitate non sit omnibus commune, aut quid privatis commodum, quod fidelitas Principibus non faciat speciale.

II. Georgius Szakmarius post impensas plurimas bellis perpetuis, & magnificis ædificiis præsertim ad urbis Quinque-Ecclesiensis decorem factas publicæ utilitati moriens legavit sexaginta millia aureorum, Corvini signô munitorum, ubi corvus rostrô annulum præferebat, nec reliquam pecuniæ summam referam. Varadinensis pro Matthia primùm, pro Uladislao iterum centena aureorum numerabat millia. Quid jam de Rosgonio dicendum, qui ingressurum Regem Uladislauum hospitio excepit, & pro dignitate Regia peramplis muneribus ornavit. Experiri jam ceperat Uladislauus, quod Budæ aliquando dixerat: *Domini, unctuosior est culina Hungaria; quod miratus fuit: Bone Deus, quàm bic omnia sunt expedita, quàm vili veniunt, atque illud in laudem sui antecessoris: Verè bonus bic fuit pastor, multas oves, & pingues nobis reliquit beros fortissimus; ovium nomine Proceres, ac verè dynastas intelligendo; quod è vero quidem dictum in Matthiæ laudem, sed humiliori phrasi, quàm ut magnificentiæ Procerum satisfaceret, qui etiam per cavillationem Lucam eum esse, non Marcum, dictabant, ut quantum recedit bos à generositate leonis, tantis post Matthiam intervallis Uladislauus remaneret. Ità difficile est magnis Principibus pares inveniri, difficilius, ut etiam majoribus animis grandia priorum facinora transcendisse videantur; difficillimum ante illos, qui magnitudine animi, opibus pares erant.*

III. Certè præter Barones regni, Comites Scepusienses iis possessionibus circumfluebant, ut 24000. exercitum in campum educere, ac restaurare abunde potuerint, idem de Matthæo Trenchiniensi, de Laurentio Ujlakio, & eorum, aut majoribus, aut hæredibus acceptum reddunt historiæ. Unam subjungere pompam liceat, quâ coronando Uladislao obviam ivêre Proceres, dignissimò, quod ubique gentium haberetur, spectaculò; habitus gemmatos ferebant orbe totò spectabiles, phaleratos, & supra hominum opinionem excultos equos, non aurò solùm, & argentò, sed lapillis etiam onustos; adeò quisque ad luxum omnem exornati, ut opes ibi Hungarorum profusas esse putâsses. Augebant admirationem & arma, aureæ, argenteæque galeæ, gemmati thoraces, & universa aurò, argentò, lapidibus scintillabant.

IV. Ad liberalitatis commendationem facit illud, quod nonnulli incultis moribus adscribunt, nulla in Hungaria fuisse hospitia publica in receptacula viatorum, erant enim majores nostri eâ ad invicem charitate conjuncti, ut si quem negotia à propriis laribus prodire compellerent, mutuis obsequiis eundem exciperent, imò prævenirent, ad quos divertere contigisset; & quanquam isthoc officii fraterna apud alios pietas, apud Hungaros & humanitas effecit, ut mutuis officiis certarent, & benevolentiam, neque indonatos relinquerent, sed rebus necessariis prosequerentur. Convenerant apud Carolum Regem Vissegradi Poloniæ, ac Bohemiæ Reges,

ges, & Ruthenorum Dux Locha, singuli pro Regia Majestate comitati, tantâ rerum copiâ sunt habiti, ut mirari satis non possent. Joannes Rex Bohemiæ quinquagenis phaleris, & baltheis, geminis ephippiis aurô, argentô, atque lapidibus distinctis, poculis argenteô unô ducentis pondô, aurô purô alterô, lusu latrunculorum, cujus pavimentum jaspidibus, & smaragdus tessellatum, acies geminæ peditum, & equitum cataphractorum aurea, argenteaque & vestium ornamenta ferebant, donatus fuit. Casimiro quingenta auri pondo, & pro illo Joanni omne debitum persolvit, nec minore munificentiâ Locham accepit, ac annô insequente eundem Casimirum, sinè hærede moriturum sibi Poloniæ regna legantem.

V. Nec minùs Matthias exhibuit Uladislao Bohemo, quo cum ubi pacem firmâisset, auream, gemmeamque galeam cum vestitu plurimo, atque Regia supellectili donavit. Firmatâ cum Casimiro, & Uladislao vicinis Regibus pace convivium instruxit infra tentorium, quod purpura, aurum, gemmæ tendebant, medium abacus incomparabilis pretii struxit; triclinii Præfectum Nicolai Ujlaki Bosnensis Regis filium Laurentium, juvenem indole præstantissimâ instituit, qui quantâ celeritate, & dexteritate officiô functus fuerit, mirari omnes, mirari in juvene baltheum sexaginta aureorum millibus levissimè æstimatum. Finitô summâ cum varietate epularum conviviô Rex ingentia Regibus, ac Proceribus donaria distribuit, quæ laudarent, & mirarentur.

tur. Jam si tantas fecit in hospites impensas, vix erit credibile, quantum apparatus fecerit pro nuptiis Beatricis? universos illuc regni Proceres, vicinos Reges, ac Principes invitârat, ea, quæ ad convivium, spectacula, Regiæ ornamenta, abacorum pulchritudinem, & divitiarum ostentationem fuerant, supra modum, ac Perficum, ut Bonfinius ait, luxum apparavit; eò laudabilior, quòd eòdem tempore ingentem contra barbaros exercitum omni munitionum, machinarum, annonæ genere refertum comparaverit.

VI. Jam verò quæret aliquis, ubi Reges illi hospitati; huic ego paginam Olahi magni explico, & in hac Caroli, Sigismundi, & Matthiæ Regum, grandium animorum imaginem: Vissegradum in radicibus Vértesiæ sylvæ arx edita, in fronte, quâ parte respicit Orientem, & Danubium præterlabentem, situ decorò, impensis magnifica, palatiis amplissima continebat ædes trecentas & quinquaginta, & hoc erat opus, quod quatuor Regibus, & universo illorum comitatu dignum præbebat aliquando hospitium. Interiorem aræ partem faciebat hortus vitibus, & omnigenis arboribus confitus, ex quo descensus erat graduum quadraginta, latorum ulnas octo ad aream tiliis cinctam, cujus in medio pensilis erat quadra, imminens cellis vinariis pro sumptu Regio, omnia quadratò strata lapide. Mediò surgebat fons ex rubro marmore Musarum, & Cupidinis imaginibus excultus, & ex vicino monte aquam per cana-

canales decurrentem in labrum marmoreum effundens, cum verò triumphum, aut festivos dies Matthias Corvinus ageret, partim rubrò, partim albò vinò ebulliens. In hoc hilarare animum, audire Legatos, prandere pariter, & cœnare solitus Rex idem. Et ne defit occasio pietatis; sacellum ponè erat, quod in omnibus arcibus struere consuevit Matthias, aris ex puro alabaastro fabrefactis, auròque inductis, musicò instrumentò fistulis argenteis. Tum verò parte altera ascendebatur ad aulam majorem, in cujus medio fons alabastrinus cinctus columnis marmoreis, quæ in Septentrionem unò, alterò in Occidentem tractu porrigebatur, tam pretiosis ornata ædificiis, ut præter unam Parisiensem cameram in aula parlamenti nihil simile se vidisse per Europam narret Olahus, quam tamen totam peragravit.

VII. Priore quidem locò referenda fuerat Buda, (nisi pro Vissegrado quatuor Reges Casimirus Poloniæ, Joannes Bohemiæ, Stephanus Bosniæ, ac Serviæ Reges perorassent,) cui quidem celebritatem afferunt, in tam angusto clivo septendecim templa verè magna prout nunc ex ruderibus colligi potest; situs, quò jugum insederat, non minùs celebratus, ac Venetorum pelagò, & Florentinorum campestris; substructiones propè ad radicem montis descendentes; meatus subterranei ad balnea procurrentes; forma urbis quasi in throno confidentis, cui longissimum, latissimùmque prospectum planum Rakosienfe, sedem Regiam facit ambitus vicinorum

rum

rum montium, & ad pedes præterlabens Danubius; longitudo urbis cum annexis suburbanis; ut non immeritò dixerit Olakus: quacunque ex parte oppidum & arcem longè prospexeris, magnam capies voluptatem tum ex sitûs amœnitate, tum ex domorum, turriûmque sumptuosa amplitudine, ut ideo fuerit emporium Italis, Germanis, Polonis, & cæteris nationibus frequentissimum.

VIII. De Strigonio, cujus eximius in omnem hominis voluptatem situs, illud subdere in gratiam natalis S. Stephani non pigebit. In latere utroque Metropolitanæ, & magnificæ quondam basilicæ facella sunt, alterum Thomæ Bakocfi Cardinalis, Archi-Episcopi & Patriarchæ Constantinopolitani, ab imo rubro, & polito marmore inductum usque ad summum, ubi in orbem coarctatur, & inauratò cuprò coronatur. Alterum opere testudineò variis picturis, & Bibliothecâ vetustorum, omnisque facultatis codicum refertissimum. Hæc pro brevi eorum operum notitia, quæ olim juga visa sunt miracula, & à Divis ædificata fuisse.

IX. Ludovicus ille magnorum unus Regum, cui quotidianum fuit suis sumptibus externos juvare Reges, throno reponere, adversarios reprimere, unicâ sibi patroni gloriâ, & omnibus benefaciendi laude servatâ vicerat Neapolim, & suam jure integrò fecerat etiam Siciliam, exul ibat inops, ac mœrens Regina suspicionis de cæso marito non planè libera; miseratur Pontifex mulierem, Ludovicum, ut meliori
for.

fortunæ restitui pateretur, orat; en reverentiam!
 en liberalitatem Ludovici inauditam! urbes omnes, si Salernitanum excipias Ducatum, & omnia oppida, præfidiâque restituit, pacta trecenta aureorum millia remittit, Principes bellò captos liberos usque Venetias ex Hungaria honorificè deducit, addens: Regem Hungariæ non auri cupiditate (quod sibi domesticum esset) sed fraterni sanguinis, adeò iniquè profusi ultiōne, id est pietate concitatum arma sanguinariis hominibus intulisse. Adsis & tu Sigismunde, ubi solò probitatis tuæ affectu agendum erat, felicissime Rex. Veneti à Ladislao Apuliæ Rege, qui nullò tenebat Hungariam jure, Dalmatiam sibi donatam commenti, ut felicius possiderent, Uladislauum Poloniæ Regem contra Sigismundum arma capere urgent oblatò insuper 500. hastatorum stipendiò; at fidelior Polonus bellum & inhonesta stipendia, fœdera cum Sigismundo renovat, & liberalem Hungariæ Regem experitur, Sigismundus enim allata quondam per Elisabetham Ludovici Matrem Boleslai Chrobi Poloni insignia, coronam, sceptrum, pomumque aureum donò dedit, quasi diceret, Regiam fidem non secus, quàm Regiis insignibus rectè præmiari

X. Atque splendorès isti in publicum ibant, & frequentius etiam in privatis ædibus habebantur, magnifici tamen illi Reges inter ipsa convivia temperantiam sectati, & apparatus frugalem. Unum si excipias, alterumve cum Bela cæco, quanquam probatissimi vini illicitis

innatarent, à vini tamen excessu se tuebantur; neque ulla prodit historia somnô, aut vinô sepultos Hungarorum majores victoriam hostibus reliquisse, donec à Mohacsiana clade adeo aut mœstos relaxare conati animos, aut in torporem nonnulli defluxêre; ut Solymanno regni caput expilante, viciniam reliquam choreæ occupaverint, & epulationes; quasi suô gauderent interitu. Matthias ipse cætera magnificentissimus frugali admodum utebatur quadrâ; ex cujus vitæ studiis ut alios metiri possis, en brevem è Bonfinio paginam: *Pannoniis*, inquit, *Regibus mos erat cum Proceribus, & nobilitate familiariter vivere, aditum negligentius asservari, multas sternere mensas, ad quas mendici etiam rogatores admitterentur, inter optimates amicè discumbere, secundò ut plurimum pane vesci, domestici is nomen habet, omnibus Regis aditum patere, vivere incultius, ne humilia quidem atria fastidire, insanos sumptus in clarissima bella erogare, magnifica contemnere ædificia, domi parsimoniam, foris magnificentiam, & liberalitatem amare &c.* Priscorum ergo Regum vestigia sequebatur, utque suavissimâ consuetudine sibi omnes obstringeret, nullò benignitatis officio poterat expleri. Cum optimatibus, & Præfæctis militum domesticè versabatur, gregarios quoque visitavit, languentes propriâ manu pavit, sæpè in acie vulnera ligavit, nauseâ laborantibus succurrit, & debilibus capita sustinuit, salibus propè ab inferis revocavit, omnibus gentibus domesticus, & in custodia neglecta omnium fide, curâ & sollicitu-

licitudine munitissimus. Quandoque lautior usus
 comessatione, ut curas abigeret; nulla domi gem-
 mata pocula, nulla ferè atrii aulea, apparatus
 „ rudis; credibile est, in illius comparatione, quem
 „ in armis observabat: nam cultus omnis ad
 equos, & arma translatus, ibi aurum, gemmas,
 & argentum gestare mos erat, habitu denique
 lautissimò uti, comasque excolere gemmatis ser-
 tis; donec adventu Beatricis in aliam omnia abi-
 dère faciens, & cœnationes, ædificia, musici arti-
 fices insanos sumptus hausère.

XI. Nunc ad eam, quæ temperantiæ potif-
 sima, pulcherrimâque pars est, stylum transfe-
 rendo castimoni n, videre fuit etiam vicino-
 rum testimoniò, juventutem illius quàm ob-
 servantissimam, addere liceat, etiam ætatem
 grandiozem. Gravissimæ in rem præsentem
 sunt majorum leges, exempla luculenta. Ra-
 ptor puellæ decem juvencos pro raptu solvat,
 puellam restituat. Qui incontaminatum se non
 servaverit, decalvetur, iterum ac tertio, simulq;
 fiat servus cum ancilla, qui ancillam duxerit,
 libertate privetur. Illud certè apud Hungaros
 laudatissimum, quòd etsi ipsæ nobilium paren-
 tes partem œconomix, imò per frequenter to-
 tum onus subiverint, nulla tamen cura vigi-
 lantior, quàm filiarum vestigiis insistere, ne
 quam domui labem aspergerent conversatione
 minùs modestâ, si quando petebantur sponsæ,
 non nisi præsentibus matribus familias colloquia
 fiebant, contractus pangebantur, ut enim ali-
 quis horror fuerit viduarum, ita processit ex
 amo-

amore virginum intactarum; inde inauditæ veteribus Hungariæ matronis filiabus communes, & in virorum præsentia cœnationes; justissimoque timore intra domûs limites decentibus artibus institutæ. Jam conjugatis in scelus lapsis certa erat legibus mors, nisi conjux pepererit; sed ad exempla.

XII. Stephanus Vazulem fratris filium juvenili petulantia indulgentem carceri conclusit, ut probaret, quantum etiam inter profanos homines horrorem pateretur impudentia. Ladislaus belli exemplum dedit, dum raptam à nequissimo homine virginem persecutus, tandem consiliò, dum vi ex accepto antea vulnere non posset, equò præcipitem dare suasit; virgo raptorem detraxit, ac luctantem Ladislaum cum hoste juvit, dum raptâ securi vindicem ab hoste liberavit. Notiora sunt orbi sequentia, quàm ut fusiore calamò describantur, Bancbanus Andreæ Syriam adituri cum vicaria potestate Rex conjugem habuit pudicissimam, vi oppressam à lascivo Regiæ fratre, ac ut veniam simul, & famæ vindicias mereretur, conquerentem, subitanò ex gemitu, & turpitudine succensus dolore ulciscitur, & inauditò impetu Reginam, siquidem tanti sceleris ream, confodit, judicium Regis sponte subit, differitur causâ publicâ, tandem absolvitur, attamen violentæ justitiæ pœnas dedit, nam qui favebant Regiæ partibus, adeò undequaque persecuti sunt Bancbani, & illius consortis genus, ut brevi nullus superfuerit, qui stirpem pro-
duce-

duceret ad posteros. Ità luit audax facinus, & temerarium, etsi certâ Principis æquitate nixum fuisset. Hæc unius, illa universi regni fuit pudicitia. Ladislaus Gumanus malis insueverat moribus; Proceres ideo universi Romani Pontificis anathema exposcunt, valuit petitio, nam juxta Apostolicam auctoritatem adstitit Divina, quæ à suis corrivalibus interimi hominem permisit. Nihil hîc de repudiata à Colomanno Russa; nihil de Sigismundo eâ quidem causâ, ut conjicere licet infortunato, nihil de Joanne Gorvino juniore, juvene omnibus cæterocuin donis præstantissimô, quàm quia filio naturali, in Regem non admisso. Ità nimirum sanctissimum solium non nisi viro undequaque integerrimo deferri debere censebatur.

C A P U T VI.

Magnanimitas, acta fortia, fides subditorum in Principes.

I. **M**agnanimitas in fugiendis juxtâ, atque obtinendis honoribus illustris, ac Regia virtus, quandam virtutum copiam in magnanimi pectore consequitur, ut aut ipse ex vero magnanimus se parem summis honoribus persentiscat, aut certè ab aliis judicetur. Atque hæc animi contentio dum justis enitur viis ad summa, coronari meretur, si occultis quandoque sem iis absq; candidatorum injuria ascendit, laudem meretur, si dolô, & fraude, atque pertinaciâ
fulcia-

fulciatur, ruinam, & facilem delapsum. Primam iterum phalangem ducit sanctissimus Rex Stephanus, qui maximis virtutibus fundamenta jecit Regii apud Hungaros honoris, qui Ducibus antea regebantur, neque poterat negari corona tam nobili candidato, cui ante cœleste, Regium in terris æther ipse decrevit diadema. Tollant alii suos ad ipsas nubes vertices, at viderint ne invitis superis; tollant humanis ausibus, at ne numina contraria sentiant; felicius attollunt se se Hungari, quorum ipsi iustinent cœli diadema. Extulerunt sanè Divis propitiis caput, dum latis adeò finibus imperârunt. Nam Carolus olim Dalmatiæ integræ, Croatiæ, Slavoniæ, Serviæ, Bulgariæ, Lodomeriæ, Cumanæ, Ramæ, Bosniæ, Russiæque jura dabat, his Matthias addidit Moraviam, Silesiam, Lufatiâmq; dignissimus etiam Bohemis imperare, nisi potentia timorem incussisset, nisi etiam satis fuisset jam antea Archi-Regem adorari.

II. Ingens verò illud magnanimitatis est ornamentum, quod Christiana Respublica belli delegerit Imperatores. In hanc primus assurrexit gloriam Ladislaus singulari religione, heroicâ fortitudine, & fœderatâ felicitate Ducum belli celeberrimus, elisurus profectò anguem in capite, nisi Numina successoribus fortitudinis materiam relinquere maluissent. In eandem ergo militis arenam, & Ducis fastigium pervenit Andreas, ad extremas etiam primis mox auspiciis redigit Soldanum, ultimam certè daturum ani-

mam,

nam, nisi cum elementis postea pugnandum
 fuisset. Urgebat subinde Christianos Turcia,
 totâque Thraciam, & Macedonas occupavit,
 Innocentius Pontifex ut fortissimo Principi Lu-
 dovico pondus in barbaros adjiceret, Signife-
 rum creat Ecclesiæ Christianæ, tantô dignissi-
 mum nomine, qui Bernabonem procellam, ac
 turbinem Italiæ composuit, Rascianos ad unio-
 nem coëgit, neque pugnando potius, quàm
 percurrendo victoriarum palmas messuit, di-
 gnissimum, quia oblatam Christianæ Reipubli-
 cæ summam suâ sponte recusavit. Urgebant
 ecclesiam Hussitæ, rogatur à Pontifice Matthias
 auxilium, & jam audiit à sceleratis hominibus
 Papæ satelles, dignus equidem, qui ferrô car-
 cinoma excinderet, ut à servata Republica di-
 ctator audiret.

III. Neque bello tantum dare poterat Hun-
 garia Imperatorem, sed pati etiam Cæsarem:
 intestinis imperium lacerabatur odiis, bellis eti-
 am se perditum ibat, dum Pontifex, & Henri-
 cus V. Imperator in amica pacta convenire non
 possent. Tædiô malorum ingemiscebant Ger-
 mani Principes, remedium etiam circumspicie-
 bant, ut Cæsarem invenirent, qui pontificiam
 auctoritatem coleret, & imperii par esset ma-
 gnitudini; nullus eâ tempestate, imò quâ aliâ,
 omnium desideriiis opportunior Ladislaô; huic
 ergo per Legatos enixè rogantes sceptrum im-
 perii deferunt, enixiùs ille renuebat; gemina
 hic admiremur: alterum Regem à dignitate sum-
 ma sponte veniente procul animos, procul ocu-
 los

los auferentem, dum idem decretum in Sarcenos bellum avidissimè accepisset; alterum illud: quàm alia vota Germanis Attilam, aut Lehelum cum fociis ducibus cane pejus, & angue detestatis, & in præsentem ad fasces imperii evocantibus, alia facies Hungaris odium tunc sui, & invidiam, modò desiderium excitantibus. At excusavit Ladislaus, ut quibus antea natus, & datus esset Princeps, integer permaneret, neque divisis curis dum Germanorum servit officio, suorum desit necessitati.

IV. Fecerat suæ magnanimitatis antea periculum, dum oblatam à Proceribus coronam vivò Salomone recusavit; fecerat exemplum Salomoni, qui tantis rerum humanarum patrociniis, bellorum aleis, Procerum favoribus, consiliorum artibus, denique relicto sagò, inò etiam paludamentò regali abiit ad eremum. Fecerat Stephano, qui abdicatò imperiò, quod impotentius fortasse administraverat, sponte monachum induit, quasi è humili pulvere citius abiturum se crederet ad superos, quàm è sublimi Regum fastigio. Almo denique Duci, qui majorennis, ne intestina furerent odia, Colomanno reliquit solium, dignius ipse aditurus, nisi pietas magnis animis prævaluisset.

V. Ad ultimum hic oculos reddite sæculum, Joannem Gorvinum aspiciate, Martem profectò siquis antea Hungaricum; in summa universi regni potentia, bellorum felicitate, omnium consensu regni Gubernator constitutus adeò ab omni procul erat ambitione, ut Gubernatoris eti-

etiam manus in Procerum manibus reponeret, ne quid privato commodò, omnia faceret patriæ salutis. Sequebatur virum melior patriæ juvenis, plausum etiam dabant Proceres, at tollere ad arduas, & quia regno fatales cogitationes non valebant; moderatione scilicet suâ merebatur, ut filium à carcere ad solium promoveret, cognatam hauserat virtutem Szilagius, & ipse Gubernator regni, è carcere juvenem evocat ad palatium, ut ipse propediem in carcerem rediret, gravis iste heroi casus, nisi adulatores pessimi etiam cognatas animas persæpe commisissent. Aspiciate his pariter cœvum Antistitem Varadinensem, feliciorum Corviniani regiminis Richelium, aut Hungarici nominis Cominæum, is educatò Rege meritissimus subinde juvenilem fervorem secessione domuerat, sed gratiæ redditus, dum maxima ageret omnia, neque haberet, à quo metum pertimesceret, è felicissimo fortunæ curriculo, desiluit, & cum facere majora pro patria non posset, pro salute sua fecit, indutus modestiam familiæ Franciscanæ.

VI. Horum ingentibus animis magna stabat Hungaria; & quid horum dico, illorum certè omnium, qui prima regni ferebant munia, Palatini sanè ætatum omnium viri præstantissimi, digni, quibus scepra darentur, & coronæ. Quorum si aut exempla secuti, aut prævenissent Matthæus Trenchiniensis, Joannes Scepusiensis, Nicolaus Valachiæ, Laurentius Uilakius, nunquam aut regni honorem anhelâssent, aut

Regum mandata suæ cupiditati posthabuissent, detrectassent imperia, patriam miserrimè non discerpissent. Non est magnanimum, neque diuturnum invitis Divis, hominibúsq; usurpare imperia, honoribus inhiare. Bela Princeps cætera egregius nisi per victum Andream ascendisset ad solium, tam subitò casu ipsius ruinâ solii conquassatus non obiisset. Indigebat illò quidem ad salutem patria, cujus optimis artibus in maximam effusa est opulentiam, at arcana nemesis uti voluit ùt victimâ violentiæ. Ladislaus II. ultra quinque menses tenere non meruit imperium, quod Stephano III. foris pro patria dimicante clanculariè invasit, ut crederet posteritas res maximas, oculisque omnium expositas furto patere. Nec meliùs illius exemplo usus erat Stephanus IV. qui visò Ladislaum indulgentiâ legitimi Principis usurpâsse sceptrum, in idem violentè fuit grassatus, at luit cum grandi clade suorum victus, & in angusto Zempliniensis arcis, furiis domesticis ambitione, & pudore agitatus, contabuit. Utriusque errorem emendavít Stephanus III. dum illum magnò toleravit animò, istum magnanimâ virtute compescuit.

VII. Principes suos majores Hungari non honoribus, at virtute honorum dignissimâ sunt æmulati. Brevi serie sistendi sunt, ne volumen fiant acta fortia. Unus Opos Bathor, quid si Bathoreorum, columina audis Hungariæ, proavus, Bohemum gygantæ molis humi prostratum trucidavit, Petrum inter equites Geysæ for-

tissimum trajecto pectore infregit, ad Nitriæ portas arcis unus penetravit, ibidem hostem interemit, pluribus vulneratis, denique amissò equò illæsus recessit tantâ pugnandi constantiâ, ut & donaretur ab Henrico Cæsare, & encomium audiret; si plures ejusmodi Geysa sub signis numeraret, desperatum esse de victoria. Recessit Imperator, non tamen Bathoreus, qui tunc Nitriâ, aliàs expugnatò Belgradò audiit celeberrimus. Ludovicus autem Estoras, magnorum parens Heroum, Dux belli in eadem oppugnatione primus ascendit moenia, nihil de suæ cæde sollicitus, tot enim eâ ætate inter Hungaros fuisse Duces, quot ferme milites generosè æstimabat. Nec minùs Emericus Estoras probavit operam ad Damiatam, ferocissimè multos interemit, donec non haberet à multitudine cadaverum & hostium, quâ gladium vibraret; Myksa, Gaal, & Bothur pro Bela pugnantes, singuli Borithi inuasoris regni singulos Duces captos traxêre, & cum his victoriam in partes Regis legitimi. Nicolaus Pethefius iteratò Turcas ad Temesiam irrumpentes cecidit, tertio demum Ikacium ipsum à Turca Bosniæ Regem designatum, hastâ primùm trajecit, dein armatò pede conculcavit, denique adactò in iugulum ense confecit. Jakusithius Ducum Uladislai non postremus æmulum Polonum Albertò præsentè, & universâ militiâ sternit.

VIII. Paulus Kinisus è minimis suâ virtute ad Temesiensem præfecturam progressus, heros corporis, & animi robore invictus, vas ille cur-

cui vix tolerabile unus abstulit, armatasque armatum: dentibus arreptum in choreas circumtulit, fecitque facinus istud sanè perjucundum eò tempore, quò barbarorum sanguine totus diffluebat, & triginta amplius hostium millibus cum Bathoreo comite prostratis lassus vix animam trahebat. Nimirum virtus faciendo grandia crescit in grandiora. Quam dulcia, quanquam accensus furore geminabat illa verba: ubi ubi Bathor es? ubi tu castitatis specimen, ubi fidei propugnaculum, ubi severæ integritatis exemplum? Quam dulcis illa Bathorei echo: Adsum, adsum mi Paule, adhuc vivitur, nostra ruinam minantur corpora, tu fidem Catholicam, tu regnum, tu patriam tuere. Protritò demum, quod Bathoreum circumvenerat, agmine, partaque plenâ victoriâ, quàm dulces sitientibus inter inimica cadavera epulæ, quàm suaves amplexus! vicerunt hostem, vicerunt seipfos; Paulus ob incredibiles vires Hercules audiit, at nos Bathoreum, & Kinisium duas Herculis columnas dixerimus, ne unius gloria debitum alteri prohibeat ornamentum. Nec ille oblivionem subeat miles, qui Tauruni Turcam jam enisum in turrim, ut signum victoriæ Turciæ exponeret, cum aliter non vinceret, secum præcipitem dedit. Nec illi omnes viri præstantissimi, quos quinque sæculorum habet memoria, de quibus ex merito dici potest: eam Hungaros habuisse virorum maximorum præstantiam, ut Ducum Trojanorum virtutes omnes, aut æquaverint,

aut superaverint; quos quia referre non vacat, bene meminisse, ac precari non pigeat.

IX. At quemadmodum non est spectaculum jucundius, quàm vir fortis cum mala fortuna compositus, ita fortitudo non est amœnior, quàm exhibita cum periculo conflictanti; quæ si inter pares vim exerat, æternæ amicitiae aras promeretur, si inferiore locô habitat, fidei dona meretur; & ad æqua subsellia promoveri. Hic fidelitatis exempla habes; Lambertus comes in transversa discesserat, & fortasse Boritho finibus Polonicis ad Lamberti penates egressô se se adjunxerat. Victô spurio Lambertus ad Belæ Regis genua provolvitur, neque dubium, à mitissimo Principe vir cæteroquin potens recipiendus. Non poterat recipere frater, & quem hostilis non hauserat mucro, sedis fragmine conterit. Carolo Regi duos casus infortunium paraverat, unum in angustiis Valachiae, ubi Dercus mutató cum Carolo vestitu periit, ut Rex evaderet. Domi alterum, sed Homonnajuna adjunxit custodem, qui meditatam necem in tempore advertit, irruentemque non comitem Felicianum, sed jam sicarium infelicem ense prævertit, datóque signô prætoria is dissecandum dedit. Jam cervicibus Colomanni immisibat Chunorum Dux, adfuit Petrus miles, & transverberatum Ducem Regi stitit captivum. Quid Gara Mariæ præstitit? sui corporis interpositu vivam servavit, & ne unâ morte fidem probaret, tot sagittis insitum ferebat pectus, ut moveri non posset sine fragore, qui ederetur quoties,

ties, tot vicibus insignem herois fidem resonabat. Nec minùs debebat Gorvinus Kemenio quàm Bela IV. Forgatsio; pugnaverat Joannes in Turcam multis etiam hostium prostratis, at numerò impar canere coactus receptui, undiq; tamen ab Amurathe perquisitus, dissipavit insidias Simon Kemenius os, gestus, staturam Gorvino simillimus, addidit etiam ultimam acceptis vestibus Gorvini imaginem, cujus locò nobilissima summi viri, & patriæ victima obiit; pugnavit & Bela contra Tartaros, sed infelicitè in fugam effusus vix effugisset, nisi Andreas cum fratre recentem equum subdidissent Regi, ipsi pedites, & fratrum alter pro Rege mansit hostia, Andreas, quia pedibus valuit, cum cæteris plurimum usus equitum hospitiò evasit. In illo Forgatsius felicior, quod evaserit, & Regi salutem dederit, in altero Kemenius, quòd Gorvinum servaverit ad novas deinde clades barbarorum.

X. Nec minùs de patria meruisse dici possunt Ghenericus Gyula, & Nicolaus Palatini filii, qui à sicariorum cæde Regias Caroli proles interjectu corporis conservârunt; aut Joannes Ragusius, qui octo mensium obsidionem toleravit acerrimam, donec tanto heroi heros alter ferret opem Gorvinus; aut Lorandus, qui adductò etiam ad commiserationem Episcopò loci, antea à barbaris captò, maluit virum, quàm patriam prodere, defenditque deinceps Agriam fortunatè, ut Stephano subsecutis pòst temporibus Spartam relinqueret eandem arcem

con-

contra centum viginti quinque millia Turcarum defendendi; aut Simon Legradius, qui oblati sæpe conditionibus perbenignis, ac etiam abeundi facultate maluit nihilominus tueri, dum annonam, militem, vitam haberet, quàm Sabacium Turcis concedere. Nicolaus Juris-
 thius, Ginfium, quid quæso illud propugnaculi, contra totam Solymani potentiam acerrimè tuitus conservavit. Adeò nimirum apud Hungaros veriùs fuit, quàm Spartanos, viros pro-
 mœnibus esse.

C A P U T VII.

*Clementia, justitia, ejusque admini-
 stranda ratio.*

I. **C**lementia amicos parit, & obsequia, justitia leges conservat. Humana bonis, & malis temperata sunt, ingenuas mentes illa trahit ad probitatem, ista pervicaces à sceleribus abarcat, hæc verò Regum est ars, ità clementem esse, & benignum, ut in indulgentiam non dissolvantur, ità justum, ut crudelitate non irretet. Quà qui præstitère, præstabant etiam felicitate; at quàm ea sit difficilis, satis apparet, quòd tanta hæctenus Principum copia vix decimata subsisteret, sive quòd Regum ipsi feroci-
 ores erant animi, & difficile fit in summa potentia libidini temperare, sive quòd subditorum manes, & judicia de eodem sæpe factò diversam ferant sententiam. Neque ab hominibus ista satis temperet, sed à DEO datus

Princeps, quanquam & isti quot crimina, quos indulgentiæ adscribuntur: legem clementia vix aliam habet, quàm gloriæ, & magnanimitatis, pulchrum enim est parcere subjectis, & debellare superbos; iustitia implet legibus volumina, ut vix vastissimi capiant libri, nulla memoria; quia nimirum plurimi mali mores, plurimas condunt leges. Ista referre cùm & præsentis non sit otii, aut operæ, neque ullius in utilitatem compendii, exemplis esto gratia utrisque.

II. Clementiam regni conditoris experiri potuere sicarii è gentilitate perditissimi, si cum antesignano sceleris regiam veniam petiissent; liber ille abiit admonitus officii, illi sua sceleratos poenâ insequente miserè perierunt. Ladislaus quantis affectibus Vidum Salamonis impulsorem est prosecutus, ubi exanimem conspexit: utinam, precatus, te numina servassent, ut quam pessimè telam texuisti, meliùs retexeres, & ingenium, quò ad artes iniquas abusus es, in concordie fraternæ vinculum comparasses. Andreas Jerosolymitanus admodum temperavit animo, dum conjugem suam privato iudicio convictam, ac se non salutato confossum, primum suspensio iudicio, deinde deliberato inultam reliquit, ita temperans æquitati conniventiam, ut hæc demereretur subditos, illa terret sceleratos. Nec ferocior ejusdem filia in conjugem thori ob vitam servandam violati reum; Ludovicus enim Thuringiæ Comes in expeditione Saracenicâ captus cepit amore sui Saracenam, quâ ministrâ, & in conjugem acceptâ fugis

fugit ad Elisabetham; nihil ista repentini affectus ad spretos thalamos, nihil à fratre ultionis expetiit, imò natam è Saracena prolem matre dulcius educabat. Factò muliebri supra viri sui fortitudinem, & pudicitiam, nec apud ulteriora sæcula usurpatò.

III. Matthias Gorvinus in utriusque virtutis temperamento eximius. Domuerat acri bellò Moldaviæ Præfectum, neque incruentâ sibi victoriâ, cum qua sagittæ in spina dorsi retulit aculeum, brevè tamen advertentem errorem suum Moldavum, atque per literas veniam rogantem sinè magna tergiversatione recepit in fidem, ut deinde ejus opera contra Turcas fidelissima uteretur. Antistitem Metropolitanum authorem conjurationis in carcerem compegit, mox eò reconciliatò ità est usus in rem suam, ut Casimirus jam Nitriam illatus egredi cogeretur, & ut bonâ veniâ posset, Matthiam rogaret. In avunculo Michaële majoris fidei incrementa quærebat, dum pristinæ, imò ampliori dignitatè restitutum coluit semper, & amavit, Victorinum Georgii Bohemiæ Regis filium plura contra se pro patre machinantem, circumvenit, at mox bene habitum sinè lytri mentione, imò donatum remisit, unum admonitum, ut patris errores detestaretur.

IV. Quantum verò laboraret Hungaria, ut omnem injuriam à suis, à finitimis amoveret, documento sint, quæ severiora videntur. Latronum genus irruerat in Hungariam, qui domesticos, & advenas nullâ humanitatis, aut ho-

spiritii lege habitâ infestabant, hos eô in bonum commune affecit suppliciô, ut dum viveret, quod quidem multos annos extraxit, ne famam levem latrocinii inaudiret. Secuti fuerant, uti fit, crudelitatem Proceres nonnulli, & in Almi excæcationem, ac filiorum ejus pessimi consultores; abierat è vivis Colomannus, non item adulatores, & ludente in terris cœli providentiâ, cæcus Almi filius Bela solio admovetur. Altâ ille pace regebat omnia, tantâ etiam moderatione, ut mollior haberetur; fœmina, habet enim semper genus hoc ignes, aut furoris, aut amoris, Regina memor tantæ calamitatis, utque pluribus argumentis peroraret, filios quatuor elegantissimæ indolis ad senatum inducit; acerbiora quàm contigerint facta, aut factorum consilia proponit, Regium sanguinem tam impiè tractatum, filiis in parente necem desideratam, conjugem acerbissimè exoculatum ingeminat, neque tanti criminis exactam ultionem vehementiùs exprobrat. Fit in loco tumultus, & nisi falli velimus, concitati antea Proceres in reos, ac suos olim hostes arma stringunt, & quanta barbaries duce fœminâ! sexaginta nobilissimos viros, jam in senatum, in amicitiam acceptos trucidant. Non videbat hæc Bela, nam, nemo dubitat, mansuetissimus Princeps crimen inhibuisset.

V. Bela iterum infelix, iterum Belam dico, nam primus quassatô solio obrutus, secundus oculis erutis, quartus ereptâ Hungariâ infelix, cætera Reges præstantissimi, nam ille reductâ pace,

pace, integratâ verâ religione, regni opulentiâ, alter mansuetudine, prudentiâ, ultimus quatuor filiabus sanctitate præclarissimis, & æquitate celebrati fuere. Bela, inquam, tertius & fortis, & felix Sicariorum, quod genus è Dalmatico, Bohemico, Polonico bellis invaluerat, extremis afficit suppliciis, & quod efficere nequiverat ipse, filio Emerico dat in ultimis legatis. Duo præterea severæ justitiæ exempla habent Hungarici annales, alterum Sigismundi Cæsaris; qui adeptô per Mariam Hungariæ regimine, in conjugis antea Regis hostes animadvertit, pro criminis admissi gravitate admodum severè; Horvathum enim Croatiæ Banum ductô exercitu cum sociis capit, & per Quinque-Ecclesiensis urbis compita candentibus forcipibus discerpi curat, aliô sanè, & profundius immisô caractere, quàm dum in eadem urbe Ludovicus fover gymnasium instruebat; neque satis erat, nisi instigante Mariâ multos eâ tempestate, ac tandem simulatâ octenniô clementiâ tricenos duos Procerum nobilissimos enecuiisset; oportunè quidem pro mulieris libidine, at non pro sua securitate, ea enim fortè etiam è causa prosperos eventus habuit nullos, imò & carceri fuit mancipatus; atque inde liberatus nova in dies habuit pericula, ut ereptis licèt conjuratorum facultatibus, imò Stephani Transylvanorum Vajvodæ capite, se tamen eripere non potuerit sinistrae fortunæ. Videbatur nempe his intercessisse non amor justitiæ, sed furor ulciscendi.

VI. Alterum sub Uladislao II, impetraverat Cardinalis Bakocsius à Pontifice diploma, quò cuivis in bellum contra barbaros ituro plena criminum venia fiebat. Auditâ hâc tubâ quadraginta millia rusticorum in arma conveniunt unius mensis intervallò; multitudini Dux præficitur Georgius Siculus vir cæteroquin militaris. Nobilitas plebem retrahit, renuentes punit; hos contra Georgius tuetur suos, furore accensus, ferrò, & flammis vastat omnia, in nobiles plurimos grassatur, ipsum Joannem Csaki Csanadiensem Præsulem acutâ fude transverberat, Temesvarinum obsidet. Rex insperatò hoste perterritus Bornemiszam cum prætoriano milite mittit, qui imprudentium cladem miseratus missò præcone nunciat, quicumque arma poneret, & Regia imperia sequi vellet, ad dextram secederet, reliquos pertinaciam luituros. Cessit è voto benignitati consilium, nam parte magnâ partes meliores amplectente, reliquos facile conficit, fugat, aut capit, captosque nasò, & auribus ad horrorem mutilat. Necdum sapuit Georgius, ergo Joannes Comes Scepusiensis Transylvaniæ Vajvoda novum in eos ducit exercitum fortiter primò impetu resistunt, sed ferociâ, non arte muniti cadunt, Ducemque Georgium vivum victoris manibus relinquunt, qui non memorandò suppliciò rustici belli finem fecit.

VII. Illud pro calce adjicere libet, quò antiquâ ratione judicii omnia Rege giudice decernerentur, neque supplices libelli haberentur,

Bela IV. amplitudine tantum otium Regi non concedente, atque etiam litium casibus non ferentibus, induxit, ut libelli tum ad Regem, tum ad ejus juris consultos mitterentur; quæ ratio uti tum ingens Hungaris fuit averfionis occasio, ita durat ad nostra tempora multorum commodorum occasio, & difficultatum. Neque mirum non fuisse lites insertas libellis, nam præfentior videbatur modus ille veritatem investigandi, non apud Hungaros magis, quam exterarum nationes ufitatus, & fortè ab illis ad nostra translatus, uti in Gunegundis Imperatricis integritate experienda factum hiftoriæ produnt. Quicumque litem alteri indixerit, mittebatur per Gomites, & illorum officiales ad capitula, ut ferri candentis examine probaretur, ille æquam larurus fententiam, qui illæfús portaffet ferrum; ambuftus iniquam.

VIII, Alia huic proxima probatio litis fuit æquam ferventem manu ingredi, nec amburi; procul dubio ex veteri lege devoluta, fed nec ubique præter Varadinum, & majores Præpofituras permiffa, nec finè vanis fuperftitionibus ufurpata; quare fublata hâc judicii ratione, & conflitutis Regum decretis Carolus præfentem litigandi methodum è Gallia hauftam intulit; falutari finè dubio confiliò, nifi longiffima Hungariæ tempeftas, litium etiam turbinem concitaffet, ut difcerptæ graviffimis bellis poffeffiones non fatis oftendant, aut terminis, aut fcriptis, quò Dominò poffidebantur, ita dum finis belli pax effe creditur, longas generat lites,

jurgiâque majore, plerumque damnò, atque fructu litigantium.

C A P U T VIII.

Fœdera cum vicinis, & horum in Hungaros benevolentia.

I. **S**uis fœcundæ fulcris arbores, ne copia faciât inopes, sustentantur, suis imperia columnis. In vastissimam excreverat molem Hungaria, neque ruituram credidisset antiquitas, nisi posteritas experta fuisset, plus malorum domestica odia inferre, quàm commodi socialia regna adferre. Discerpebatur Germania intestinis de religione diffidiis, neque satis ipsa potuit pacem domesticam quærere, minùs alienæ salutis subvenire; nisi denique sua pericula tenuissent; tandem enimverò, quod in exordio sinè periculo fieri poterat, incredibilibus damnis persuasum fuit, ut imperium Romanum subveniret. Credebant nimirum non credendum esse Hungaris discrimen exaggerantibus, qui antea gemino Cæsari simul, & ad incrementa sua restitissent. Sed ista posteriora sunt, quàm ut memorari in sæculis quinque possint, ubi amicitias quidem exterorum firmabant donis, & fœderibus, feliciores tamen erant Hungari, quàm ut auxiliis indigerent, imò felicissimi, qui aliis ferrent auxilium: quidquid attamen bonorum accepere majores ab exteris, gratissimâ memoriâ coli jusserunt à posteritate.

II. Primum Hungaris fœdus cum Henrico II. suavit sanctitas, sanguis formavit, dum Stephanus ipse ut humanis etiam viribus Divinum convertendi subditos ad veram religionem consilium stabiliret, sanctissimum Imperatorem Henricum per legatos adit, & Gisellam sororem in amicissimæ fidei testimonium accipit in consortem; nec fœdus hoc à sanctis ruptum fuit, at, rumpi debuit subinde, ut magis firmaretur, nam Conradus successor imperii, non bonæ causæ, bellum intulerat Stephano, sed causam suam defendente cœlô, inauditô occulti tesserarii stragemate didicit, cum quo coleret amicitiam. Posterior his Henricus III. Petri Alemanni Patronus, uni probaturus fidem, Hungariæ cæteræ bellum intulit, sed annonæ inopiâ depressus fidem, & benevolentiam Andreæ obsecravit, atque auditus tum primum, postquam interpositô Sacramentô pepigit adversùs Andream nunquam, nunquam adversùs Hungariam bella suscepturum, & eum, quisquis è posteris suis id auderet, dira omnia à Nemese experturum; Sacramenti denique religionem sanguinis charitate conjungit, dum Sophiam tradit Andreæ genero futuro.

IV. Duraverat semisæculô fœdus cum Occidente, cùm illud sciderat Colomannus, dum confœderatis ad Saracenos transituris hospitium negat, quanquam per Ladislai memoriam Ducis tanti olim belli rogaretur, at armato ipse militi facile subinde cessit, insignique charitate descendentes adjuvit fœderibus renovatis. Præstantius

eius istud præstitit Geyfa II. quia non suis, sed vicinorum inimicitiiis ad arma provocatus. Conradi iterum cliens Rapultus Posonium insidiis capit, Geyfa repetit, at non recepturus nisi vinceret, ergo armatus advolat, Rapultum capit cæsis Cæsareæ militiæ septem millibus. Cæsar hostiles impetus Rapulto adscribit, amicitiam iterum renovat cum Geyfa, à quo præter fidem etiam detractum altaribus aurum in belli suppens accipit.

V. Necdum satis ad amicitiam Hungarorum cum Occidente, Ottocarus causam præbuit utriusque, nam Hungaros offendit, quòd ex Tartarica clade reliquum aurum Posonii armis, non jure quæsit, & Posonii vix exiguum reperit, & propediem à Stephano Rege victus revomuit; Rudolphum deinde, cujus nihili mandata pendebat, legatos etiam iniquè accepit, ergo hic, ut Bohemum plenè conficiat, Ladislaum Regem in fœdas vocat, & socialia arma, in filium insuper adoptat; fecit hic filii officium, seu malefactorum Ottocari memor, sive novi fœderis, plurimùmque ad victoriam contulit, dum præter Hungaros 20. Cumanorum adduxit millia, ut securiùs vinceret. Victor Rudolphus Regem extulit laudibus, & longa pace frui permisit; durârunt felicia pacta usque ad Friderici III. tempora, quibus Matthiam Corvinum filii semper habuit nomine, sed ut Matthiæ videbatur, non etiam charitate, quam adeò nescire credebatur, ut etiam in justa arma filium provocaret; quod quidem Corvino ideo acerbissimum fuit,

fuit, quòd in parentem iniquè ferre cogeretur, quæ signa justissimè, magnòque Christianæ Reipublicæ incrementò in hostem torquere potuisset.

VI. Cum Oriente fœdus aliquando pepigerat Stephanus alter Hungariæ Rex, exiguum tamen operæ prætium tulit præter Venetos à Græcis attritos, qui contra utrumque Principem Dalmatiam quâvis occasione, aut turabantur, aut captabant. Rogatus etiam fuit aliquando Ludovicus, ut labanti Græciæ succurreret, quòd tamen fatò contigerit, nunquam aut ætas, aut negotia permiserunt; Græcorum culpâ accidisse videtur, qui dum sacro sanctæ Sedis fidem respuebant, amica arma obtinere non potuerunt. Cum Polonis arctior fuit Hungaris concordia, quibus persæpe dederunt reginas, non rarò sponsas accipiebant. Sæpe dabant milites, aliquando Reges accipiebant, nunquam tamen in integrum coalescentes, sive gloriæ studiò, sive invidiâ veteri, quod cælò judice Hungari præeligerentur ad coronam.

VII. Cum Bohemis quamvis culta fuerit amicitia, utpote cum quibus ante Ottocari ætatem in amicitiam nunquam redierint, tamen habitò cum Sarmatia bellò, visum est Stephano II. cum Bohemis istò fœdere jungere amicitiam, convenerântque Reges ambo dexteras juncturi, cum Solchus utriusque suspiciones ingerit odiorum, & mutux simulationis, unde subitaneum exarsit prælium, quò exactò, & scelere deprehensò impostor pœnas, regnum utrumque per-

petus

petua fœdera retulerunt; quæ deinde occasi-
 nem fecêre Bohemis in Hungaria res agendi,
 imò ut Wenceslaum Bohemi filium sibi Regem
 postularent, ut hi cum Polonis, & Lochâ Rus-
 sô Hungariæ Regem litis arbitrum eligerent,
 nec unquam ea fœdera rescissa nisi dum Ludo-
 vicus suppetias mitteret Casimiro Polono, aut
 Matthias Georgium Regem Hussitarum labe in-
 sectum jure violatæ religionis persequeretur,
 cum quorum tamen successoribus deinde in gra-
 tiam redivit.

VIII. Unum Hungaris fœdus deerat, in ho-
 stes videlicet pietatis, in quo dum Ecclesiæ sum-
 mum caput, dum Christianus laborat orbis,
 nequidquam abiêre tempora. Ibant in Palæsti-
 nam milites terrâ, marique, sed aut prodiți pe-
 riêre, aut patrium anhelî solum reviserunt.
 Matthias post homines natos fuit belli Impera-
 tor, qui summâ tandem industriâ istud perfecit,
 ille tandem Venetos, cum quibus æterna fuêre
 bella, in societatem adstrinxit, à quibus quot-
 annis 40.000. aureorum in fœderis indicium ac-
 cipit, & ut continua bella gereret in imminen-
 tem Christianorum cervicibus barbarum, fecitq;
 ingenti studiô, dum ad interiora Mysiæ pro-
 gressus, ditissimas fodinas occuparet, facturus
 sinè dubio majora, nisi, nescio, quæ rerum
 Christianarum infelicitas novi belli faces in Au-
 stria succendisset; in hoc tamen ipso fortunam
 secutus, novum iniit fœdus cum Cæsare, &
 Pontifice contra Bohemos acceptâ sponsione
 pendendorum in belli impensas sexaginta mil-
 lium

ium aureorum; at quia non est, nisi magnanimi
 alienæ gloriæ ministrare pabulum, nihil ultra
 sponsonem accepit. Atque hoc est princeps
 exterorum beneficium, benevolentia, ultra
 quam, si nostra illa sæcula percurramus, nihil
 ferè videbimus, quod acceperit, multa quæ
 Hungari contulerunt. In quo tamen Romanæ
 Sedis munificentia exceptionem meretur, cujus
 magna nomina brevi catalogo descripta sunt.

IX. Prima Apostolicæ Sedis beneficia sunt,
 quæ à cura pastorali porrecta, Scythicis namq;
 regionibus S. Andronicum, Theotimum, Nice-
 tam, Pannonicis Domnium, Laurentium Lau-
 teacensem, Severinum, Rupertum Juvavien-
 tem, Urolphum Pataviensem, Cyrillum, & Me-
 thodium, Pelegrinum, atque Adalbertum sub-
 misit, qui Evangelium Christi sudore, & sanguine
 distillant. Leo Papa ad conciliandum Hun-
 garis Henricum, cum alia tentasset omnia, in
 Germaniam ipse proficiscitur, quanquam verò
 frustratò conatu, attamen ominosò in victo-
 riam Andree de Henrico reportatam, unde An-
 dreas ordinem Crucigerorum redintegrat, &
 in Hungaria propagat, sed cum horum pars
 Venetos contra Hungaros iniquè adjuvarent,
 ab Innocentio III, anathemate sunt percussi. Bel-
 lis Saracenicis Duces Ladislaum, deinde Andre-
 am, ac Ludovicum præfecere Pontifices, ingenti
 sanè gloriâ, ut Christianæ militiæ Principes ha-
 berentur, neque alteri faciliùs ea provincia con-
 tigisset, nisi fatorum ordo aliud cecinisset. Si-
 gismundum deinde Hungariæ Regem, ut Impe-
 rator

rator crearetur, Joannes XXI. effecit, eundem Eugenius IV. insignibus Augustalibus redimivit Pius II. Matthiæ Regi contra Bohemos Hussitas grandem pecuniam, & in præmium Bohemiam, Moraviam, Silesiam obtulit, contra Turcas Xystus 50000. aureorum. Neque his definita crede beneficia cæterorum, quorum magnitudinem tempus, & calamus non capit.

C A P U T IX.

Indoles, institutio juventutis, artes liberales.

1. **Q**UAM quisque noverit artem, in hac se exerceat, ad quod cujus natura, ætas, ordo rerum fert quemque, eò totis impendiis remos impellat. Non omnis fert omnia tellus, non omnem culturam genius; aratrum melius colla Juvenci, melius heroas vehunt, spumantia, qui mandunt fræna; ipsa cœli declinatio acrius infundit se se generosis, quâ lenius tollitur, leniores depluit animos. Ab ipsa majorum consuetudine, usu, nascuntur soboles, aut si degenerent, redintegrantur, quando per parentum scuta, gladios, hastas volutantur. Militiadis trophæa somniabat Themistocles, æmulatione & aspectu id per somnia ingerente; itâ ætas provector velut è somno juventutis educata reddit imagines primæ educationis. Persæpe vidimus eximiam indolem malis artibus à seipsa descivisse, nec rarò tardiusculum ingenium ad summa pervenisse vigilante disciplinâ.

Quòd

Quòd si ad generosæ mentis sementem indefessus accedat Magistrorum labor, rebus maximis excellentiora miratur orbis, his artibus enascuntur deliciae orbis, hinc affectus illi nascuntur, ne homines nonnulli, aut unquam nati fuissent, aut nunquam denati. Triæ potissimum sunt mortalium ingenia, summa, infima, mediocria; triæ pariter optimarum artium genera virtutis, sapientiæ, militiæ; in his iterum Ducum, magistrorum, senatorum, gregariorum ordines, Principem sibi vendicaret ipsa nascendi felicitas, nisi humilibus orti natalibus ad virtutis ardua eniterentur. Laus ea Reipublicæ maxima, quòd probos, imò optimos adhibeat summis, illa priori suppar; habere domi ingenia maximis paria; habere virtutum Gymnasia, & institutiones; quæ ad communem Reipublicæ felicitatem quàm accommodata fuerint omnia, compendiò proponentur.

II. Virtutis Gymnasia tot numeravit Hungaria, quot dicatorum DEO hominum asceteria, qui nobilium sobolem pietatis flammis alebant, integerrimorum institutis morum excolebant, ut omittam pervigiles doctissimorum Præsulum curas, qui quantâ propensione, atque solertiâ idoneos Divinis officiis homines effecerint, nemo satis explicet; ut quod in aliorum Procerum atriis obtinebant statui publico regendo Gymnasium, idem in clientela Præsulum haberent artium Divinarum. Sed pro regali sollicitudine, & suò in studia literarum amore Ludovicus plenius eluxit, quanquam enim majores cum

aum Carolo diversos artium, ac jurium Magistros advocaverint, id tamen haud è rebus, & commodo Hungariæ ratus, nisi ex ipsis essent Hungaris, qui posteris easdem transmittere possent, Quinque-Ecclesiis, urbe si quæ in orbe aliâ studiis aptissima, Solymano ex amœnitate sitûs, atque cæli, paradysus terrestris vocitata, ædificiis Viennæ comparata, studiorum atque artium palæstram erexit, ad quam innumera juventutis patriæ multitudo confluit, ut difficile sit credere, Jano Pañonio suo tumulo inscribenti: *Hic situs est Janus, patrium qui primus ad Istrum duxit Laurigeras ex Helicone Deas*, nisi fortè primus ipse fuerit, qui tam felici haustu, tam delicatò Musas amaverit ingeniò, ut reliquis præriperet illarum amorem, primus conscriberet genii partum, quò posteritatem oblectaret, aut certè Corvini temporibus in floribus artium floreret ipse eminentiùs.

III. Atque ut Hungarorum ad Latinarum literarum, & artium studia natam indolem brevibus capiamus; ut Matthiæ Corvini propensissima studia, fati ista sint ex Inchoffero: Nulli quàm Hungarorum nationi magis familiarem esse Latinæ linguæ usum, non qui illis natus sit, sed quem indolis propensione, & animi voluptate in scholis à tenera ætate capit. Et liceret in loco planè illustres ordine percensere viros, qui ex Hungaris omni doctrinæ genere instructissimi, theatrum, & coronam apud doctos meruerunt, semper in admiratione vertati. Satis interea sit addidisse, nunquam majorum suo-

suorum exemplo facturum fuisse Matthiam Cor-
 vinum, ut Budæ in sua regia celeberrimam to-
 tius orbis Bibliothecam instrueret, nisi quem-
 admodum plures olim extitisse, suaque ætate
 esse in Hungaris, futurosque semper celeberrim-
 os viros, qui eam uti nossent, perspexisset.
 Eapropter eam non in regiis ædibus, sed in pe-
 culiari templo consecratam volebat, ut non
 solum publicè omnium utilitati consuleret, sed
 amorem studii cum sanctitate, & religione
 conjunctam vellet. Scribit de ea luculentè Ale-
 xander Brassicanus, ita tamen, ut ejus vastitate
 Turcarum excisæ finè lachrymis non meminerit,
 identidem repetens: quis talia fando temperet
 à lachrymis. Tantum enim erat hinc antiquorum
 Græcorum simul, & Hebraicorum voluminum,
 quæ Matthias ille Rex captâ jam à Turcis Con-
 stantinopoli, eversisque multis aliis amplissi-
 mis Græciæ urbibus, ex media Græcia inæsti-
 mandis sumptibus coëmerat, ac tanquam man-
 cipia à barbaris receperat; tantum Latinorum
 librorum veterum, & recentiorum, ut nusquam
 in omnibus alioqui Italiæ Bibliothecis versatus
 ille Brassicanus scire potuerit, ut hinc facile
 conjicias vix ullam huic comparandam fuisse Bi-
 bliothecam, quam Matthias librorum ille helluo,
 gnarusque præter Græcam, & Turcicam omni-
 um Europæarum condidit, conductis librariis
 sumptu maximò, qui exscriberent, ut haberet
 libros etiam Vaticanæ peregrinos. Exteriorem
 splendorem ita describit Olahus testis oculatus:
 Tegebat loculamentorum quodlibet velum se-
 ricum,

ricum, coloribus, auróque variegatum, cum indice disciplinæ, & professionis. Maxima pars voluminum constabat membranis colligata, sericó, umbilicis, fibulisque argenteis auró lucidis. Ac in his triginta Amanuenses aluisse, qui transcriberent. Ibidem omnium scientiarum Academiam instituit, & suó ære Magistros conduxit ex orbe terrarum celeberrimos.

IV. Scientiarum triplex genus omnem encyclopædiam absolvit, Divinarum primum illud, & dignissimum, politicarum alterum, in quo omne genus Philosophiæ continetur, tertium humaniorum; ad has consequendas diversa dedit ingenia diversum cœli clima; Hungaria uti soló uberi, & omnis frugis capacissimó, ità pariter ingeniis ad omne scientiarum semen fovendum in fructus redundat; ætas illa existimationis detraxit multum, quâ repentinâ barbarus Hungaros caligine obduxit, in ea tamen tempestate ità florêre complures, ut quó essent nati soló, in mala fortuna demonstrarent. Habet regio hæc ingenia placida, & quæ humanitatis floribus apprimè delectentur, & in profundiora Philosophiæ acumen immittant, quibus ingenii limpeditas ità deservit, ut in lenissimos modò versus facillimè disfluant, in heroicos assurgant, imò etiam in confragosum Horatii cliyum, sed amœnioribus præstant. Ubi Janus Pannonius, Franciscus Szegedius Tyrnaviensis, vitæ S. Margaritæ scriptor amœnus, & elegans, quam diversò carmine concinnavit. Oratoriam facultate, & profusione ingenii quàm

quàm libentissime amplectuntur, historicam uno defectu instrumentorum necessariò remittunt, sed suppleant memoriæ vastitate.

V. Philosophia, quâ parte Ethicam completitur, indoli Hungarorum est planè cognata, consiliis etenim eos valere omnibus est in confesso, atque ideò Italorum geniò affines esse creduntur. Non cogita hic de Ethica, quæ in assentatione consistit, & in omnem formam fingit vultus, animò longiùs discedente; neq; de altera, morum exterorum imitatrice; majoribus enim Hungaris adeò res hæc invisa fuit, ut idcirco inciviles à finitimis haberentur. Quâ verò arcaniores habet quæstiones, ob acutum, & acré ingenium non aliis concedunt nationibus; Gallis adhærere gestiunt propter morum facilitatem, si quando à severitate desciscunt, nam etiam in educatione juventutis fuere severissimi, & propter cultum vestium, quò genus tenus promissò ad omnem honestatem compositò belli, domique semper, & florebant, & lætabantur. Divinas adeò amabant literas, ut nulli fermè, nisi tempestatum bellicarum turbine fuissent impediti. Difficile istud creditu videbitur nonnullis, ac etiam documentum requirent ingeniorum, grandia nempe volumina, quod ipsum tamen tamen quàm multis multa incommoda inviderunt; Hungaris maximè bella perennia.

VI. Ad arma verò natos Hungaros probat indoles audax, magnanima, periculorum contemptrix, laborum & inediae tolerantissima, eâ

quidem ætate, quâ suis moribus vixerunt. Adolescentes in castris educabant, ea fortè ex intentione, ut dum scuta pro cunis, dum reptare per clypeos assuefcunt, indurati ferant hyemem, & æstatem æquò vultu, neque sub hac diffluentes, neque sub illa contracti: habuit ea res compendium militiæ, quòd novos ipsa belli tempora milites pararent, habuit exemplum in Lacedæmonis. Illud etiam accepimus à Patrum ætate, quòd victis hostibus, Turcas intellige, cum quibus nativum & implacabile odium intercessit, si quando major esset captivorum numerus, quàm ut in dominorum essent obsequia, nonnulli suos in truncandis exercebant filios, aut ne periculum facerent victoribus. Quæ res nisi barbarorum meritis compensaretur, crudelitatem sapiebat. Illud etiam erat incommodum, ne juvenus ætatem non ferret, præmaturis fracta laboribus. Tolerabilis etiam fuisset, si pulveris adminiculò hostes fuissent sternendi, at vibratione non satis agebant nervis non solidatis impotentes. Atque hæc de universa quinque sæculorum Hungariæ mole congerere placuit, omiſſis fortasse lectioribus, quæ clades Turcicarum posteriorum aspectui subduxerunt, aut non inspectæ retinuerunt historiæ. E quibus quid quibem derivet, perinde licuerit; pro coronid totius laboris quærere contigit, ac in utramque partem disceptare coram Senatu Populòque Academicico in eo honoris actu, pro quo hoc opusculum construebatur; an ad Hungarorum, qu

quibus evoluta est pagina, salutem, felicitatem, gloriam plus contulisse videatur religio, an fortitudo?

C A P U T X.

PROBLEMA AUTHORIS:

An ad gloriam Hungarorum per 5. prima Sæcula plus contulerit Religio, an Fortitudo,

§ I.

Momenta religionis.

I. **A**ssurge Senatus, Populusque Academicæ, majestas imperat venerationem. Assurge tota nobiscum Hungaria, & omnis, qui generosô pectore nobilior regnat sanguis, ebulliat in applausum. Assurge Christiana Respublica, religio pompam induit triumphalem. Arianam, putatis, fregit pertinaciam? apage cum his furiarum facibus; Adamitarum; erasit turpitudinem? profundè ad infera stagna cum isto carcinomate; Hussitarum & reliqui fursuris obstruxit rabiem? ad rogos ista blateronum agmina fulminet ultor DEUS. Obtrivit illa hæreseon viperas, contudit crucis victrice clavâ venenatos ab orco dracones, idolorum monstra inferis alligavit. Hungaria tamen aliquid felicius attulit, unde pulchriorem victoriam, nobiliorem plausum, triumphum religio meruit illustriorem. Exulta modò fortunata patria! exulta bonorum omnium fœcunda parens Hungaria! exulta nobilissimæ pompæ theatrum & arena! in qua religio virtutem vic

cit universam, justitiam tributariam, temperantiam ab obsequiis, fortitudinem sibi fecit vectigalem. Ad currum igitur oculos academici, ad ingressum religionis! justitia, temperantia, fortitudo beatæ currum fortunæ ad arcem vehunt immortalitatis; prudentia facem præfert, fides dominatu suavissimò frœna temperat, alta currum possidet religio, spes divinior latera æquiponderat, charitas aureò vecta alarum remigiò imminet cum æternatura oleæ corona. Aspicitis animò pompam, fruimini gustu suavissimò, sed à me pariter è sociali, pacificòque bello in campis Hungaricis, in area Christiani propugnaculi, dignitate, famæ claritudine victricem accipite religionem.

II. Aliquisne mecum in arenam egredi, victoriam sibi polliceri, imò signa tollere, animos & arma movere audeat? pro tuenda religione campum occupo, pro aris pugnam, pro sanctitate eloquentiam, pro superùm cultu ingenium obarmavi. Imò jam gestit animus canere triumphum, obfirmatum planè judicium victoriâ tollitur, & occulti urget numinis impetus plenò præana classicò insonare. Vici! totus pro me militat æther, dum ego pro Divis; vici, dum vis nulla contra superos audet sui honoris pertinaces. Vici, dum aliquot antea sæculis vicit religio Hungarorum, atque ultra virtutes cæteras magis una intulit famam, splendorem, gloriam immortalem. Tria siquidem deprehendo, quæ Hungaris apud exteros potissimum favere videbantur: ex Hunnica & martiali ferocia soci-

alis consuetudo, ex turpi videlicet matre pulcherrima filia; bellorum multitudo, moles, felicitas; singularis denique rerum divinarum observantia, quæ omnia nihil minus à religionis luce splendorem; quàm vernantis terræ facies à solari lumine honorem capit, & incrementum.

III. Vestram obtestor fidem Academici, an non incredibilis est illa rerum conversio? quæ Hunnorum genus Europæ universæ invisum antea, ferox, exitiabile; à quo timor undique fulguris emicabat instar, à quo agris populatio, focis busta, urbibus excidium, provinciis vastitas, populis clades, liberis captivitas, aris sacrilegia timebantur, inferebantur. Illa, inquam, Hunnorum, (fatis & nomen audisse fuit Europæ populis Asiæque) illa natio mutatâ indole, geniô, moribus in amicitias, in fœdera, in conjugia transiit populorum. Ad hanc viri sagâ clarissimi Vencellinus, Pazmanus è Germania, Amadeus ex Italia, Eduardus è Scotia ultimisque Europæ insulis convolârunt, & ne pœnitundine ductos arbitremini civitate donati, inclytas toti retro posteritati familias reliquerunt. Cum hac Poloni, Bohemi, Græci, Romani pepigerunt fœdera, sanxerunt amicitias, conjugia celebrârunt. Suam ab Henrico Gisela Stephanus, à Græcis Pyrisca Ladislaus, Sophiam Andreas ab Henrico III. ut reliqua taceam nomina, acceperunt. Alii asylum hic petebant innocentia, gymnasium quærebant virtuti, afflicto rebus patrocinium; neque illi improbi, atque egentes, sed heroës virtute singulari, fortunis splendidi, di-

gnitate inter humanas maximâ præditi concurrerunt. Hic vestram iterum requiro fidem, unde tantus Hungaricæ genti honor? gloria? felicitas? ab una, si fastis, & majorum fidei, si vestræ memoriæ aliquid conceditis, religione.

IV. Altera est gloria & splendor martialis, quam geminâ facie vobis objicio, pro mœnibus unam, in campo alteram attendite. E mœnibus religiosam sic habete Pannoniam: Fundamentum propugnaculi, ut apud pientissimos, est religio: ab arce religionis protenditur petra; inde tota Hungaricæ machinæ moles Christo jungitur cultu sempiternô. Tremat orcus, barbarus urgeat, finitimi blandiantur, à fidei petra Hungaria stat indivulsa. Jam in altum exsurgunt mœnia, stant propugnacula; imò steterunt, respicite Strigonium, Agriam, Jaurinum, Nitriam, Varadinum, Vesprimium, Vacium, Budam ipsam; steterunt, at quali arte? quibus propugnaculis? ubique arcem occupârunt aræ Principes; ut quando militares exurgebant custodiæ, populorum refugia tollebantur, infra religionis vigilias ponerentur, idémque essent Episcoporum domicilia, & arces Hungarorum.

V. In campis deinde latissimè dominata religio: in ituri pugnam Hungari communi tessera conclamabant Sacro-sancta Redemptoris, & Divinæ matris nomina; in felicem eventum ibant ad superos vota, & sacrificia; ut si Quiritibus præter auguria, & aruspicinam bella ingredi fuit sacrilegium, Hungaris absque propitiatis cœlitibus fuit malè ominatum, nimirum vota & sacrificia

ficia imperabant classicum, erat religio majoribus Hungaris Dux, ibat ad bella. E bellis cum hac ad tholos redibant & altaria, spolia tendebant & exuvias, ut ab aris grati proderent victoriam profluxisse. Signa parte inferâ leones, gryphes, aquilas ferebant, summam semper crux, aut Divina Virgo obtinebat, ut ipsam fortitudinem de hostibus victricem religio duceret in triumphum. Viros in arena conspiciamus, Capistranus pro Belgrado excubat, pro reliqua Hungaria quot Præsules & vigilant & moriuntur. Et ne bella Neapolitana & Auranzæ priores, ne Tartarica cum cæsa Præsulum corona memorem, illud adjungo: ordo ille divinus, curandis aris, atque altaribus cæteroquin natus, in curia & senatu Regibus à consiliis, erat in castris pro vallo, dum sæpè tyaras galeis, vestes sacro-sanctas loriceis permutavit; fratres Regni ambitione divisos, dolosis artibus in fraterna odia accensos restinxit, colligavit. Eloquentiæ vos ista vendicabitis? sapientiæ deferetis? potentiæ adscribetis? ego sanctitati, quæ pondus addidit & auctoritatem; ego religionis majestati.

VI. Jam si exile quid putatis pro viribus sanctitatis, domari vitia, frænari furias, mansuere ferociam, submittere arrogantiam, quæ quidem omnis ætas primis in laudibus sanctitatis aspexit, ad extremum intelligite, quantum in illustranda Hungarorum gloria virtutes cæteras religio antecesserit. Collegerat Cæsareus vasa exercitus, nudumque Conradi Cæsaris objecit hosti latus; patebat Stephano campus ad

victoriam, casus impellebat expediri arma, palantes trucidari fortitudo militaris imperabat, vicit è throno Regii pectoris religio imperatrix, receptui cecinit, deditque grande sæculis prodigium, dum fortiores sunt sui victores fortibus illis hostium domitoribus, fortissimam nempe religionem, quæ singulari certamine victricem sui fortitudinem superavit. Imperabat Emerici animo pulcherrima temperantia, jam regales prostravit delicias, conjugales evertit thalamos, & fasces ostentabat utrosque, cum subito arcem animi religio, nocturnas imperat vigiliis, preces assiduas, in diem ultra modum, tandemque superatâ temperantiâ, victimam immolat divinis honoribus parte omni integerrimam, cor Emerici. Sed hæreditariò fortasse jure vincebat religio in patre & filio: vicerit, næ grandis hæc erat accessio ad triumphum religionis.

VII. Longiùs à stirpe Stephanea ortus erat Andreas, Dux ille contra Saracenos, nec tamen recessit vel unguem à jure vincendi religio. Pugnat in Regis pectore conjugalis amor pro vindicando thalamo, regni & factionis pars utraque justitiam implorabat, at evicit religio, ut priùs Palæstinam DEI vestigiis consecratam vindicaret, tum juri dicendo diem diceret & senatum. Eadem virtus duas in gemino magnòq; Principe Ladislâo & Ludovico reportavit victorias; in illo amorem propriæ salutis & patriæ charitatem, in hoc justitiam & fraternam pietatem superavit. Rapuerat homo barbarus in fo-

mitem

mitem sceleris, intactam Virginem; vidit Ladislaus, indoluit puellam Divinis Baptismi ritibus sacratam in religionis ludibrium profanari: ergò arma corripit, armatum insequitur, seque ferocientis objicit gladio, mortisque faucibus, ne religio capiat detrimentum. Vacabat interim Romani thronus Imperii, postulatur ille Cæsar, urgebant vota populorum, suffragia, Legatique Procerum, instabat Romanus vertex; nihil ad hæc Ladislaus in unam suorum curam intentus; iterum vincit religio! Decernitur commune bellum in Saracenos, Ladislao defertur Dictatura; rem in animos inducite: recusatò antea Imperiò pacificò, humanæ compendiò gloriæ, victrice patriæ pietate; modò dum periculosæ plenum opus aleæ, gravissimum defertur bellum, impetu, nescio, quò plenus animorum, sitiens tanti honoris arma expedit, arma canit. Ità nimirum pietatem religio, ità gyrat ducum pectora ardor sanctitatis. Imperaverat Ludovico domitâ Neapoli vindex justitia ultionem cæsi fratris, imperavit fraterna pietas, ut cæsum Regem, sanguis Reginae expiaret, nec erat alius, qui vindicem, & victricem ab icu revocaret justitiam, revocavit religio; dum interpositâ summi sacrorum Antistitis autoritate supplice, ab hostia coronata Rex manum temperavit.

VIII. Filiali nihil suavius, nihilque fortius est amore; hunc in Matthia Corvino ità disrupta religio, ut Orbi proderet, non amicos modò, verum & Patres usque ad aras tantum esse di-

ligendos. Matthiæ adoptione Pater fuerat Georgius Bohemus, beneficiô par ipsis parentibus, dum filio vitam, libertatem, sceptrum dedit & coronam. Magnis in hæc beneficia Matthias ferebatur affectibus, gratiis, meritisque quantas regia conditio pateretur. At ubi Pater à pietate recessit, Hussitarum defendit, promovitque hæresim, tum stare pro aris Matthias, ejurare pietatem filii, pro religione, pro sanctitate arma ferre, quibus compendiô fortunatô geminam ab hostibus & pietate filiali herbam obtulit religioni.

IX. Atque hæc tanta sunt, tam idonea ad commendandam religionis victoriam, & enatam Hungaris gloriam, ut ipsi tempori, argumenti gravitati, vestræ patientiæ injuriam facturus videar, si erectas vicis omnibus Divorum ædes, ornatas maximis impendiis aras, aurata altaria, frequentia virorum sacratorum cœnobîa amplissimè dotata, si contractus civiles ad sacras æras celebratos, martiales ritus ex observantia sacrorum ordinatos adducerem, ut illis contendam virtutes reliquas infra fastigium religionis fuisse & dignitatem. Neque superesse mihi aliud deprehendo, quàm ut palàm pronunciem, quod quemadmodum Roma triumphatrix, captarum simulacra urbium, hostium spolia, Regnorum exuvias, Duces, Regesque ante curram agebat, ità religio apud Hungaros ad summa se tollebat verè Regina, & victrix, verarum trophea virtutum, & perennia gloriæ monumenta Hungaris inferebat. Quem-

admo-

admodum Carolus, Austriacus Hercules dixerat, ità de Hungaricis rebus affirmare liceat: venimus animis in memoriam quinque sæculorum; vidimus ingentia facta, sed victrice Christi religione. Atque istud est, quò convictus triumphum sante victoriam, & non audità parte alterà, præter legis consuetudinem, ante pugnam, religionem vicisse dixi.

Momenta fortitudinis.

I. **V**Æ mihi Senatus Populúsque Academice! væ mihi contra superos, ut imposita jubet provincia, pugnaturo! quòd si enim aliquando non imperante cœlò apponere manum operi fuit infortunatum, quæ tandem erit calamitas audere quidpiam cœlò repugnante? quæ porrò mea meruit infelicitas, quæ mala me præfenti luci infudit fortuna? ut ossam imponerem Pelio, & gyganteâ audaciâ superos oppugnarem; non ista me docuit pietas, neque fortitudo hæc est Christiana. Vidi ego virtutis candidato tumentes opponi fluctus, memini monstrorum agmina clavæ Herculeæ contraponi, memini armatos exercitus ob viros fortissimos in aciem collocatos, ut rectè concluderim, virtutem in arduo constitisse; at verò sacrorum objici propugnacula, ut evertantur; aras Divorum erigi, ut conculcentur, arces religionis instrui, ut profanentur; id enim verò cui Herculi laborem dederit, barbari ferociam excitaverit, nec animi temerè rüentis fulgure satis deprehendo. Quorsum enim omnis mea conten-

quo labor pertinet? apertò Marte contra Divos affurgere? Ghristiana inhihet prudentia; insidiis uti & stratagematis? vigilantis coeli lumina prævertunt ista meditantem, sociis agminibus victoriam præparare? infra spem & amicitiam fuerit socios adversùs altaria animare. Pugnandum superest nihilominùs, in ipsa jam arena posito quid factò opus? bene habet. Jupiter ille Ethnicorum cessit amori, modestia & demissio persæpè vicit superos, aliquando armata religio; quis abnuat? quin mecum modò pugnet religiosa fortitudo. Hâc igitur duce victoriarum de religione, illâ signa canente pugnam aggreddior, & victoriæ religiosæ monumenta vobis annuentibus substerno fortitudini.

II. Ità demùm est Academici, audax omnino, ne dicam sacrilegum, inisse videor consilium; in superos pugnandum venit, ergò inferi evocandi; aut si furvis arenam manibus interdicitis, periculosam tentare aleam oportebit, superi contra superos in socia arma concitandi. Vestrà idcirco veniâ Patres nostros, si non ab inferis, è tumultis excitabo. Manes igitur fortissimi, à tenebris ad lucem, à quiete ad pugnam, ab indecoro pulvere ad plenam gloriæ arenam huc adeste: non hîc ego te repeto peccantis mundi malleum, vindicis DEI enses Attilam; non te Lehelum cum cornu victoriæ ad obterendum novò genere pugnae Conradum Cæsarem; non te Bothondum ad Græcum gygantem ad Byzantina moenia prosternendum. Nolim ego vos hic loci apparere, ne plenò se cursu eripiat religio,

ligio, in exilium abeat sanctitas, occupentque aras, Herculis aut Martis nomina; ne belli iustitia iniquâ se pugnam acie inivisse vociferetur, ne confessum hunc solennem, ipsaque apparata hæc mœnia corripjat horror inferorum. Vos ergo Patres patriæ, Heroum genus, belli fulmina, fortitudinis prodigia, vos evoco inimicorum sanguine purpuratos. Eja ingrediere Hunnyadiensi è tumulo Corvine Pater, terror barbarorum! pro mœnibus affurge Matthia fili, utriusque simul Imperii hostis & victor, Stephane metus Orientis & Græciæ populorum, cujus timorem cum lacte Bulgarorum pueri exugebant. Vos Ladislaos, Stephanos, Ludovicos, Carolos, quorum nisi pro mœnibus stetit fortitudo, nullum religio apud Hungaros palmum occupasset. Florebat, non diffiteor, novella religio, dominabatur Hungaris, at non omnibus; Gyula siquidem faciebat periculum: fortitudo tandem fuit, sub cujus ductu intravit Daciam DEI hominis adoratio. Cupa etiam aras evertibat, at heroicus contumacem fregit ensis, quo caput impium refecuit Vencellinus. Assurgebant ædes & altaria, sed quò tandem? nisi in scopum Chunorum, in prædam & ludibria barbarorum? nisi dextera Martis Hungarici Sancti Ladislai bis antea concisos, capite demum minuisset. Quo quidem in argumento etsi commorari mihi dignissimum, vobis accideret sanè perjurandum; ne tamen aliâ parte videatur minus posse virtus Hungarica, transeamus.

III. **C**onfolatur me vehementer ipse hic loci apparatus, ubi non è rostris, sed pro mœnibus verba facio; & quemadmodum timorem animo gigneret & trepidationem, si pro aris & in sacrario dicendum foret, ità me plurimùm confirmat, quòd in arce hac fortitudinis pro eadem oratione concertet. Assurgunt animi ab ipsa Hungaria, cujus imaginem adornata hæc pompa refert; Hungaria, inquam, ipsa solenni nomenclaturâ theatrum belli, arena Martis, Europæ clypeus, religionis divæ propugnaculum, plenòque laudum compendio digna vocari Christiana fortitudo. Excitat me vestra indoles, quam etsi confitear Divorum semper fuisse reverentissimam; Christiano Marti nihilominus natam, innutritam, consecratam fuisse palàm affirmo; ut si Romanorum fuit agere fortia, & dura pati, Hungarorum pro religione fuit excubare constanter, depugnare strenuè, vincere fortunatè, vel occumbere gloriosè.

IV. **F**uerint pace meâ, Regna alia sanctitatis templa, quod sibi Italia; urbanitatis humanarumque artium Gymnasia, quod Gallia; industriæ & laboris emporia, quod Germania; severioris sapientiæ sacraria, quod vindicat Hispania; Hungaria certè fuit fortissimum Christianæ rei propugnaculum. Hâc potissimùm laude florebat domi, séque ipsam oblectabat, fulgebat splendore hujus apud exteros, hujus alis ad gloriæ fastigium vehebatur, idémque fuit superioribus quinque sæculis Hungarus, atque

que vir fortis, & martialis. Nihil apud illos non masculinum, & quodammodo ferox, nihil non ad Gradiui amusses, arcum, ensémve compositum: vultus ardebat belli facibus, fulgurabant ad terrorem oculi, vox robustior, nullisque fracta deliciis, incessus gravis, frequentius incitatus, vestimenti genus ad pugnam, omnémque expeditus impetum, equitandi usus ab ipso lacte, naturá non arte inditus, & quod Poëtae canunt, Hungarorum filiis flectere ludus equos, partas ex hoste sagittas festinâ tentare manu, per galeas reptare per enses. Jam in castris disciplina ad rigorem singularis, incredibilis laborum tolerantia, æstûs & algoris inaudita patientia, supra fidem parsimonia victûs, atque si mirandum in Quiritibus extrahere sub pellibus hyemem, Hungaris usitatum sub altis nivibus, gelúque habere receptaculum. Quod Hungariæ inter arma natæ, educatæ, adultæ contigit quantò frequentius, quàm cœnobarum ante aras concentus, tantò luculentius est Hungaros fortitudine plurimum orbem illustrasse.

V. Quòd si verò domestica suspicionem movent argumenta in re jam comperta, ad externa provoco, paucis ne tædium ferat benevolentia. Vestras ego populorum voces appello; tuam sub Justiniano Cæsare Græcia, quæ tua tandem religio tam informis, ut paganis eâ tempestate Hunnis tributum penderes? ergò sanctitas superstitionem, religio perfidiam, DEUS idolum adorabit? fallimur: bellicæ fortitudini ea tributa pendebantur. Vestram Bulgari
fidem

fidem obtestor, scissi & ab Hungaris & à Romanis: nunquid idcirco vectigal ferebatis? ut ritus Romanos coleretis? nihil minus; arma id Regum Hungarorum coegerunt. Quid fuit; quod Veneti, Dalmatiam toties repetivistis? religionis defendendæ studiô ducebamini? at eandem coluistis; nimirum potentiam Hungarorum nimiam timebatis, ne in vestra viscera facilius penetraret. Quid tibi Neapolis, dare potius quam accipere Reges assueta, ut Hungaris obtemperares? Ludovici arma hæc obsequia hos mores imperârunt. Denique quid moramur? res est in luce populorum: si fortitudinem religio tantis præcessit intervallis; cur si paucula demas, quæ frequentari poterant, exempla, neutiquam ad exteras invitati tyaras Hungari? cur ad Romanæ apicem sedis non evocati? quando tamen ad scissum sanguinariô odiô Imperium electi, rogati Reges Ladislaus, Ludovicus, Sigismundus, in obterenda hostium agmina petebantur, Stephanus, Andreas, & Matthias. Nunquid è pacatæ finu Germaniæ evolavit ad Hungaros Vencellinus, ut miles is tantus apud Hungaros ad pulvinaria sacrificaret? Amadeus desertâ Italiâ venit discere religionem? nunquid Rudolphus Habsburgicus cum Ladislao inivit fœdera, ut à semi-Cumano sacrorum doceretur venerationem? procul ista boni superi consilia! militarem ille inter Heroas explorare dexteram, alter inclyti Regis facta videre fortia, iste fortitudinem adamaverat.

VI. Memini sanè aliquas ab Hungar's ductas religionis colonias etiam usque ad Sinas vix nostrò jam ævò uberiùs cognitos ; at quor' horum locò cum Bela Ducésque, militésque apud exteros floruerunt? memini contentione summa fecisse Christianæ rei sacros & profanos Principes, ut in Hungaris religio floreret ; at quorsum ista contentio? nimirùm vires Hungarorum sibi alienas extimescebant, socias proscuto futuras, & propugnaculo pervidebant. Memini religionis amorem Hungaris impressum altissimè, & naturæ dignitate ubivis excellere ; at famæ claritudine fortitudinem. Memini denique à DEO electam fuisse gentem Hungarorum ; & jam Divinò ducor argumentò, majores nostros præstitisse meritis fortitudinis, & adeò in sublime provectos fortitudinæ, ut Divi & religio illam æstimarent, faceréntque fidei propugnaculum.

VII. Quæ dum enuntiavi, palàm confiteor, fortitudinem castra metatam fuisse, valla fodisse & erexisse ; religionem fundamenti lapidem posuisse, sed fortitudinem eduxisse muros, disposuisse acies, arma expolivisse, hostes longiùs arcuisse, submovisse ; denique universum hoc Christianæ Reipublicæ propugnaculum religione conditum, heroâ Hungarorum per quinque sæcula virtute defensum fuisse dixi.

INDEX CAPITUM
PARTIS UTRIUSQUE.

P A R S I.

PROEMIUM. fol. 10.

CAPUT I.

Hungaria Regnum è singulari DE I provi-
dentia, Religione, ceu primo lapide condi-
tum. 8.

CAPUT II.

Regnum Hungaria religione feliciter conser-
vatum. 16.

CAPUT III.

Quibus in Hungaria praesidiis fuerit firmata
religio. 32.

CAPUT IV.

Hungaria Regnum singularibus ab ortu dela-
tum tutelaribus. 47.

CAPUT V.

Collata divinitus Corona omen fuit singularis
DEI erga Hungaros providentia. 62.

CAPUT VI.

Corona Hungaria origo, usus, conservatio. 73.

CAPUT VII.

Reges Hungaria felices, aut infelices. 88.

CAPUT VIII.

Fines, accessio, & inminutio Regni Hung. 106.

CA-

I N D E X.
CAPUT IX.

Bella intestina, singularia certamina, sivata-
gemata. 119.

CAPUT X.

Bella cum exteris felicia, & infelicia, utro-
rumque causa. 136.

CAPUT XI.

Ordo militiae Hungaricae. 147.

P A R S S E C U N D A.

CAPUT I.

Forma regiminis Hungarici Monarchica. 1.

CAPUT II.

In Regno Hungariae Ecclesiastici Ordinis di-
gnitas. 18.

CAPUT III.

Forma politica reliquorum ordinum Hung. 35.

CAPUT IV.

Ingenium Hungarorū, & libertatis amor. 47.

CAPUT V.

Opes, munificentia, liberalitas, frugalitas,
temperantia Hungarorum. 57.

CAPUT VI.

Magnanimitas, aelia fortia, fides subditorum
in Principes. 69.

CAPUT VII.

Clementia, Justitia, ejusque administranda
ratio. 79.

I N D E X.
CAPUT VIII.

*Fœdera cum vicinis, & eorum in Hungaros
benevolentia.* 86.

CAPUT IX.

Indoles, institutio iuventutis, artes liberales, 92.

CAPUT X.

PROBLEMA AUTHORIS:

*An ad gloriam Hungarorum per 5. prima Sæcu-
la plus contulerit Religio, an Fortitudo.* 99.

O. A. M. D. G. B. V. M.
P. R. H. Honorem.

D. O. M. A.

S U B

*Amplissimo, Admodum Reverendo,
& Clarissimo Patre*

JOAN. KORNELI

è SOCIETATE JESU,

AA. LL. & Philosophiæ, nec non
SS. Theol. Doctore, Almæ Episcopalis
Universitatis Cassoviensis

CANCELLARIO,

*Annò Christi MDCCXLVI. Mense Julio
die Horâ octavâ matutinâ.*

**PERILLUSTRES, REVERENDI,
NOBILES, EXIMII,**

*Tam Virtute, quàm Eruditione Conspicui
DD. AA. LL. & Philosophia*

BACCALAUREI,

In Aula Academica Soc. JESU
ad Supremam Philosophiæ Lauream
consequendam per Eundem Licentiâ
donati.

DEIN PROMOTORE

R. P. FRANCISCO PINKA

è Soc. JESU, AA. LL. & Philosophiæ
Doctore, ejusdemq; Propheffore emerito,
nec non Facult. Phil. p. t. SENIORE.

*Supremâ Magisterii, & Doctoratûs Philosophicæ
Laureâ condecorati sunt.*

N O M I N A
DOMINORUM, DOMINORUM
NEO-DOCTORUM.

- Ordin. Alpha. 1. D. ADALBERTUS SZOJKO-
VICS Libert, Polon. Crauso-
viensis ex Palatinatu Cracovi-
ensi. *Def. Universam.*
1. Perill. D. EMERICUS PINTÉR
de Legenye Ung. Ujheliensis
ex Comit. Zemplin, è Conv.
Nobil. *Defen. Universam.*
- D. ANDREAS REPÁSI Hung.
Sóvariensis, ex Comit. Sáro-
siensi. *Defendit Univers.*
- Ordin. Alphabet. 2. D. IGNATIUS KRACZER Civ.
Hung. Leutschoviensis ex Co-
mit. Scepusiensi. *Defend. Uni-
versam.*
- D. JOANNES SARTORIS
Hung. Szelczenſis ex Comit.
Zoliensi. *Def. Universam.*

Ordin. Alph.

D. FRANCISCUS WUKA-
NICS Civis Hung. Budensis
ex Comit. Pilisiensi. *Defendit*
Universam.

3.

D. JOANNES KALCSO No-
bilis Hung. Galfaiensis ex Co-
mitatu Neogradiensi. *Defen-*
dit Universam.

Ord. Alphabet.

D. LADISLAUS MISKOLCZY
Nobilis Hung. Bartfensis ex
Comit. Sárosiensi. *Defendit*
Universam.

4.

D. LADISLAUS KORPONAY
Nobilis Hung. Cassoviensis ex
Comit. Aba-Ujvariensi è Con-
victu Nobil. *Def. Univer.*

* D. MARTINUS SZTRAM-
SKY Civis Polon Neofor. ex Pala-
tinatu Cracov. *Def. Univ.*

* D. VALENTINUS KRCSMAR-
CSIK Hung Krompachien ex Co-
mitatu Scepusiensi.

* D. CHRISTOPHORUS ZEMBO-
VICS Hung. Katzvinkiensis ex Co-
mitatu Scepusiensi.

D. JOANNES SZTRAKOS Hunga-
rus Szelnicensis ex Comit. Liptov.

EXTRA

Extra Ordinem.

R. D. ADAMUS PRIBOCZY Libert.
Hung. Balensis ex Comit. Scepus.
Sem. Kisdiani S. L. R. H. Alumnus
Diæc. Agr. 1mi. Anni Theol.

R. D. BERNARDUS BALOG Nobil.
Hung. Szöllôsiensis ex Comit. Neo-
gradiensi. Semin. Kisdiani S. L. R. H.
Alum. Diæc. Agr. 1mi. Anni Theol.

**PROBLEMA
IN ACTU DECISUM.**

An primis quinque Sæculis
plùs illustraverit Hungariam sta-
tus Ecclesiasticus, vel verò sta-
tus Politicus?

~~Fiscal~~

Exit

Peter Lf

Anno d. 7. 66.

Die vero 23.

Maji maji

